

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Iustitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt IX. De iniuriis in corpus proximi per homicidium vel mutilationem, & de neccessaria restitutione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

Secundò, Postquam Religiosus suæ libertati restitutus est, fraude detecta, vel vi laxata, abductorum non teneri in posterum; sed solum pro eo damno, quod datum est interim dum vis vel fraus durabat. Ratio est; quia in posterum non censetur causa damni, sed ipse Religiosus nolens redire.

18 Altera pars probatur; Quia Religiosus non tenetur ex Iustitia procurare illa emolumenta; sed *Religiosus non tenetur laborare ex Iustitia, sed ex virtute religionis,* solum ex virtute obedientiæ & religionis, vt docet Bannes q. 62. art. 2. dubit. 6. & alij. Vnde etsi non laborare, & commoda Monasterij conquirere, non peccat contra Iustitiam. Ergo is qui illi suadet absque vi & fraude vt non procuret, non peccat peccato iniuriæ in Monasterium, sed peccato irreligiositatis. Si enim ipse Religiosus non facit propriè iniuriam nolendo laborare, cum tamen sit principalis auctor damni; ergo neque consultor, cum solum teneatur secundariò.

Dices Primò, Ille facit iniuriam Religioni, dum suadet egressionem, & ex hac iniuria sequitur damnum: ergo tenetur de damno.

Resp. Primò, Non esse iniuriam, quæ sit contra Ius Iustitiæ, sed contra virtutem Religionis; cuius violatio non obligat ad restitutionem.

19 Resp. Secundo, & meliùs, Etsi sit iniuria in Religionem, suadere Religioso egressum; non tamen est iniuria suadere otium, vt illa commoda non procuret. Ac proinde suafor iste non tenetur ad illius damni vel incommodi satisfactionem.

Confirm. ex factò ipsius Religiosi; hic enim etsi faciat iniuriam Religioni egrediendo, & ex hac iniuria sequatur damnum: tamen ad compensationem damni illius non tenetur. Ratio est; quia etsi egredi sit iniuria; non tamen nolle procurare vtilitatem temporalem est iniuria, eò quòd non teneatur ad hoc ex Iustitia, sed solum ex obedientia. Vnde non omne damnum sequens ex iniuria obligat ad restitutionem; sed solum illud quod ita sequitur, vt per ipsam actionem

Dammum per accidens ex iniuria sequens.

iniuriosam inferatur; quòd hic non cernitur, quia quamuis suadere egressionem sit iniuria, quatenus est causa egressionis; non tamen respectu damni secuti, eò quòd hoc damnum immediatè ex libera voluntate Religiosi, non ex suasionem illa dependeat.

Dices Secundò, Si quis seruo suaderet ne laboraret, teneretur ad restitutionem domino: similiter si seruo emptitio suaderet fugam, ergo etiam qui monacho suadet fugam vel otium.

20 Respondeo, Qui tali seruo suadet fugam, effectu secuto, tenetur ad æstimationem serui; in quam veniunt etiam commoda ab illo sperata. Ratio est; quia seruus est principaliter ad commodum domini: imò quatenus est vtilis ad temporalia, est possessio domini, sicut iumentum. Vnde si seipsum domino subtrahat, furtum sui committit, & tenetur ad sui restitutionem: vt supra cap. 4. Dubit. 9. dictum est. Secus est in Religioso, quia Religiosus non est principaliter propter commodum temporale Prælati, vel Religionis; sed ob suum bonum spirituale: propter hoc enim se Religioni sponte mancipauit. vnde non possidetur à Prælato tamquam seruus; sed subest tamquam filius in suum commodum, vt ad suam salutem rectè dirigatur. Quòd si quis seruo suaderet, non quidem fugam, sed otium & cessationem ab operibus iniunctis; etsi grauius peccaret, non videretur tamen peccare contra iustitiam, nec teneri ad restitutionem: quia nec ipse seruus dedens se otio videtur contra iustitiam peccare; sed contra obedientiam domino suo debitam. Non enim actiones serui sunt debitæ domino lege Iustitiæ, sicut mercenarij, qui pretium pro illis accipit: nec cogitur in foro conscientiæ compensare, etsi negligentius laborauit: sed eo Iure debentur, quo seruus tenetur obedire domino. Itaque cum principalis auctor & executor non teneatur; etiam non tenebitur suafor. Posset tamen talis tamquam corruptor serui puniri.

Suadens seruo otium.

CAPVT NONVM.

De iniuriis in corpus proximi per homicidium vel mutilationem, & de necessaria restitutione.

Habet Dubitationes 26.

DUBITATIO PRIMA.

Vtrum liceat occidere aliquid viuens. D. Thomas q. 64. art. 1.

Manichæorum error.

RESPONDETUR affirmatiuè. Notandum, Manichæos negasse animantia aut plantas interimiri posse; quòd omnes animas putarent esse quasdam Dei particulas, vt refert D. August. lib. 1. de Ciuitate, cap. 20. & lib. de hæres. cap. 46. Sed fide tenendum est, homines in suos vsus animantia & plantas posse interimere. Probatur Genes. 1. *Eccededi vobis omnem herbam adferentem semen super*

terram, vt sit vobis in escam. & Gen. 9. post diluuium conceduntur animantia, & omnia viuientia in cibum. 1. ad Corinth. 10. *Quidquid venit in macellum, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Denique ipse Dominus manducauit agnum Paschalem, quem antea oportuit occidere. Idem definitum est in Concilio Bracarenfi 1. c. 14. vbi hæc hæresis damnatur. Ratio est, quia homo naturaliter est dominus omnium rerum inferiorum, iuxta illud Gen. 1. *Dominamini piscibus maris,*

& 20-

& volatilibus celi, & uniuersis bestiis terre: ergo potest eas in suum usum conuertere. Confirmatur, quia non potest homini elementis simplicibus, vt terra, aqua, &c. ergo compositis, qualia sunt animalia & plantæ, quæ sine anima non possunt conseruari, sed mox corrumpuntur: vnde anima est ipsius data instar falis conseruantis à putredine, (vt rectè dixit Philo) vt homo possit illis vti, cum liberit.

2
Abstinen-
dum à cru-
delitate.

Aduerte tamen, etsi liceat animantia occidere, abstinendum tamen à crudelitate, ne sine causa doloribus conficiantur: vnde Proverb. 12. *Non in iustus iumentorum suorum animas, viscera autem impiorum crudelia.* Exodi 23. *Deus præcepit diem sabbati, etiam propter quietem iumentorum.* Ionæ vlt. *Parce Niuiæ, tum ob homines, tum ob iumenta.* Deut. 22. *Non arabis simul in boue & asino; ne vide licet totum iugum in asinum decadat; cum sit minor.* & cap. 25. *Non alligabis os boui trituranti.* Nec obstat quod Apostolus hunc locum adferens dicat, *Numquid de bobus cura est Deo?* vult enim dicere, hoc non esse principaliter scriptum propter boves, sed ob rem significatam: secundario tamen, etiam vt animantia cum ratione tractentur.

Hinc patet Primò, Possè in hac re esse peccatum, saltem veniale. est enim abusus quidam potestatis herilis, & dominij. Secundò, quanta sit suauitas diuini spiritus, etiam in creaturas ratione carentes.

DVBITATIO II.

Vtrum liceat occidere peccatores.

D. Thom. art. 2.

3 **R**espondetur affirmatiuè. Ratio est; quia pars est propter totum: quare ob totius conseruationem potest excindi: ergo cum singuli peccatores sine pars Reipub. ob eius incolumitatem possunt occidi.

Notandum est, Scutum in 4. d. 1. q. 3. art. 2. docere, non quosuis peccatores posse à potestate publica occidi: sed eos dumtaxat, quos Deus in veteri Testamento expressit. Ratio est; quia Deus Exodi 22. & Matth. 5. absolutè & generatim prohibet hominis occisionem: *Non occides.* ergo non licet quemquam occidere, quantumuis ille malus sit, nisi Deo dispensante in suo præcepto. atqui Deus non dispensauit nisi circa quosdam peccatores, quos excepit Exodi 22. & alibi. Hinc veteris infans, fures non posse occidi, quia non sunt excepti.

Scoti sen-
sentia, fu-
res occidi
non posse.

4
Contra-
rium pro-
batur.

Sed hæc sententia defendi nequit. Primò, Nam D. Thomæ ratio generatim probat de omnibus peccatoribus Reipub. noxiis; quæuis enim pars est propter totum, ergo ob totius incolumitatem potest rescindi. Secundò, Quia si illos solos licebat occidere in veteri Testamento, quos Deus excepit, nempe maleficos, blasphemos, adulteros, Sabbathum violantes, & paucos alios; ergo in nouo Testamento nullos licebit occidere, quia illæ leges, quibus hi iubebantur occidi, erant iudiciales, accommodatæ statui illius populi; ac proinde iam cessarunt: & in Scriptura noui Testamenti nihil de his vel aliis occidendis habemus. Hoc Iulianus Apostata prætexens, Christianos priuabat Magistratu; vt habet Socrates lib. 3. histor. c. 11. Tertio, Principes ethnici laudabiliter occidere poterant

malefactores: (qui tamen Scripturam non legerant, vt possent scire quos Deus excepisset) vt patet ad Rom. 13. *Non sine causa gladium portat; Deus enim minister est, vindex in iram illi, qui male agit.* Vide D. August. lib. 1. de ciuitate cap. 21. Denique Scoti sententia infirmo nititur fundamento; nam præceptum *Non occides* intelligitur tantum de innocentibus, iuxta illud, *Iustum & innocentem non interficies;* & de occisione, quæ fit priuata auctoritate, aut non seruato ordine Iuris.

Præceptum
Non occi-
des, quo-
modo in-
telligitur.

DVBITATIO III.

Vtrum priuata auctoritate liceat interficere maleficos.

D. Thom. art. 3.

5 **R**espondeo, Non licere priuata, sed dumtaxat publica auctoritate. quod intellige de occisione ad punitionem, non ad necessariam sui defensionem. Ratio est; quia non licet interficere peccatores, nisi ob bonum Reipub. sicut non licet amputare membrum, nisi ob salutem corporis: atqui procuratio boni publici pertinet ad publicam potestatem, quæ est in Principe, vel Magistratu: ergo ad solum Principem pertinet, malefactores è medio tollere; sicut ad solum suppositum, membrum secare. Vide D. August. l. 1. de Ciuit. cap. 17. 21. 26. & Gratianum 23. q. 5.

Nec obstat, quod interdum permittatur, vt quis possit occidere publicos hostes Reipubl. vt latrones & proscriptos, quos Bannitos vocant; quia tunc non occiduntur auctoritate priuata, sed publica, concessa à Principe, qui illam dare potest; primò, quando alia via malum impendens auerti nequit: vt sæpe accidit in coniurationibus. secundò, quando criminofus alia ratione castigari non potest; tamen illum castigari omnino expedit, vel ad terrorem aliorum, vel ne plura scelera pateret; vt fit in Banniis. vide infra num. 15. Dubit. 5.

DVBITATIO IV.

Vtrum homini priuato liceat interficere tyrannum.

6 **A**lphonfus à Castro lib. de hæresibus v. Tyrannus, sentire videtur nullum tyrannum ab homine priuato posse interfici: idque probare conatur multis argumentis. Verum distinctione vtendum.

7 **R**espondeo igitur, dupliciter fieri posse, vt quis sit Tyrannus. Primò, ratione tituli, nempe si abique villo Iure, armis principatum inuadat, vel occupet; sicut Turca regna Orientis, & alia vicina. Talis potest à quouis de regno interfici. est communis sententia DD. D. Thomæ 2. Sententiarum d. vltima q. 2. a. 2. ad 5. vbi pro hac sententia adducit Cicetorem laudantem eos, qui Cæsarem, quamuis familiarem & amicum, occiderunt; eumq; explicans ait: *Tullius loquitur in eo casu, quando aliquis dominium sibi per violentiam surripit, nolentibus subditis; vel etiam ad consensum coactis; & quando non est recursus ad Superiorem, per quem iudicium de iniuria fieri possit. Tunc enim qui ad liberationem patriæ tyrannum occidit, laudatur & præmium accipit.* Idem eruditè docet Caiet. q. 64. a. 5.

Tyrannus
duplex.
1. ratione
tituli.

Sorus l.4. de Iustitia q. 1. art. 3. & alij passim. Ratio est; quia talis non est Princeps, sed iniquus inuafor & oppressor Reipubl. & singulorum: atqui quiuis potest iniquum oppressorem Reipubl. (quando aliud non est remedium) è medio tollere. sicut enim priuata persona, si iniquè ab aliquo opprimatur, potest vim vi repellere, & inuaforem è medio tollere, quando alius modus liberationis non suppetit; ita Reipubl. si iniuste inuaditur, potest per quemuis suorum vim repellere, & si opus est, inuaforem è medio tollere. Sic Aod sustulit è medio Eglon Regem Moabitarum, qui oppresserat tyrannicè Israclitas, Iudicum 3. & Iudith Holofernem, Brutus, Cassius, & alij Iulium Cæsarem. denique apud omnes Gentes passim maximis honoribus publicè affecti sunt, qui tales tyrannos occiderunt. vide Herodotum lib. 3. Xiphilinum in Augusto, & Alexandrum ab Alexand. lib. 3. cap. 26.

8 Potest autem id fieri duplici iure. Primò, Iure defensionis innocenti: & hoc iure possit etiam is, qui non est pars Reipubl. oppressa. mens enim Reipubl. est, vt à quouis defendatur, si aliter liberari non potest. Secundò, Iure vindictæ: quia Reipubl. vel eius Princeps, (si Principem habet) potest vindicare iniurias illatas; ita tamen vt iniuriam vindicta non superet. Hoc iure non potest vt nisi auctoratus, vt miles; quia vindicta requirit auctoritatem. Vnde in pace non inferitur, nisi per Iudicem sententia interueniente; in bello, nisi per milites.

9 In his tamen obseruandum Primò, Necessarium esse, vt constet illum esse iniustè inuaforem. Si enim aliquod probabile ius habet, non censetur tyrannus. vnde non licet interficere. Quamobrem Romani cum omnes quibuscum bella gerebant, haberent pro legitimis hostibus, qui iure cum ipsis pugnare possent, noluerunt permittere vt priuatus quispiam ducem eorum insidiosè interimeret: vnde transfugam, qui promittebat se Pyrrhum veneno necaturum, Pyrrho tradiderunt; vt testatur Cicero 3. Officiorum. Secundò, Vt non timeantur maiora mala à filio tyranni, vel amicis. Tertio, Vt non sit contra expressam Reipubl. voluntatem. Huius enim est, auctoritatem istam vel certè consensum dare. censetur autem consentire, quando passim ciues optant illum sublatum; imò quando non constat de contraria voluntate: nam tunc præsumitur velle, quod iuste velle potest vt liberetur: atqui hoc iuste velle potest, cum alia ratio non suppetat. ergo, &c.

10 Secundò, Potest quis esse tyrannus ratione dumtaxat administrationis; vt si is, qui est verus Princeps, regni administrationem hactat non ad bonum publicum, sed ad sua priuata compendia, onerando illud iniustis exactionibus, vendendo officia Iudicum, condendo leges sibi commodas, publico parum viles. Talis non potest à priuatis interimiri, quamdiu manet Princeps. Hoc tantum probant rationes à Castro adductæ.

Probari id solet, Primò, ex 1. Petri 2. *Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyfcolis.* verum hic locus non agit de subditis Principum, sed de mancipiis; & continet potius consilium, quàm præceptum. hortatur enim vt obediant, etiam ob fidem multas patientur iniurias à suis dominis: cum tamen in hoc casu possint fugere, si scandalum abfit.

Secundò, Probatur ex Concil. Constantiensi sess. 15. vbi damnatur hic articulus: *Quilibet tyrannus potest & debet licite & merito occidi per quemcumque vasallum suum vel subditum; etiam per clanculares insidias, & subtilis blanditias vel adulationes, non obstante quocumque præstito iuramento seu confederatione factis cum eo, non expectata sententia vel mandato Iudicis cuiuscumque.* In quo articulo sunt multi errores. Primò, Quemlibet tyrannum posse occidi; nempe tam eum, qui tyrannicè administrat, quàm qui tyrannicè titulū occupat. Secundò, Debere occidi per quemuis subditum: cum tamen ex his plerique excusentur. Tertio, Id què etiam contra iuramentum, & fœdus iuratum: cum omne iuramentum licitum sit seruandum. Quarto, Nulla sententia Iudicis expectata: cum, si Superiorem habet, ad eum primò sit confugiendum.

Tertio, Probatur; Quia Princeps, etsi tyrannicè regat, tamen manet Superior (vnde Scriptura iubet nos, in rebus licitis, parere Principibus Ethnicis tamquam Superioribus, ad Rom. 13. 1. Petri. 2. & alibi; etsi maximi essent tyranni, vt pote qui Ecclesiam persecutentur, & ad impietatem cogent:) ergo non potest à subdito interfici, nisi fortè ob necessariam vite suæ defensionem; de quo infra. etsi enim auferat bona; hæc tamen non sunt tanti momenti, vt ob eorum tutelam possit interfici, vim vi repellendo, sicut priuatus quispiam: tum quia hæc multis modis possunt per ipsam vel Rempubl. restitui: tum quia habenda est ratio maiestatis principalis, quæ omnibus sacrosancta esse debet, cum nobis auctoritatem diuinam repræsentet: præsertim cum bona externa administrationi Principis sint subiecta. Adde, si tantum excrescat tyrannis, vt non videatur amplius tolerabilis, nec vllum aliud remedium superfit, primò à Repub. vel comitiis regni, vel alio habente auctoritatem, esse deponendum, & hostem declarandum; vt in ipsius personam liceat quidquam attentare. Tunc enim desinit esse Princeps. Vide Caietanum & Sotum supra.

DVBITATIO V.

Utrum licitum sit occidere filiam in adulterio deprehensam, vel ipsum adulterum.

13 Quidam putant, Primò, fas esse parenti, si filiam in adulterio deprehenderit, ipsam cum adultero occidere; modò adsint illæ conditiones, de quibus in L. Patri. 20. & sequentibus. 7. de adulteriis. quarum prima est, vt filia sit iuncta matrimonio. Secunda, Vt sit in patris potestate. Tertia, Vt eodem impetu occidat filiam & adulterum, si possit. Quarta, Vt id faciat in domo patris vel generi. Quinta, Vt deprehendat eos in opere turpi.

Secundò, Putant idem licitum marito in domo propria, in adulterum vxoris, si adulter sit persona vilis. ex L. Marito. 24. 7. de adulteriis, & L. Gracchus. 4. C. eodem titulo. Ita sentit Iulius Clarus l. 5. Sententiarum. §. Homicidium. n. 48. & sequentibus. & alij quidam recentiores. Probari potest hæc sententia, Primò, Quia leges ciuiles non solum hoc permittunt, quatenus volunt esse impune (vt cõmuniter responderi solet) sed etiam expressè dant

dant ius & potestatem. Nam d. L. 20. n. de Adulteriis dicitur: *Patri datur ius occidendi adulterum cum filia, quam in potestate habet.* L. 2. §. 1. *Ius occidendi patri conceditur domi suae, licet ibi filia non habitet, vel in domo generi.* L. 23. *Voluit lex ita deum hanc potestatem patri competere, si in ipsa turpitudine filiam deprehendat.* & C. eodem titul. L. Gracchus: *Permittitur marito ut occidat adulterum, si vilis sit: & hunc dicit legitime interfici.* Idem patet ex L. duodecim tabularum, *Machum in adulterio deprehensum necato.* vt refert ex aliis Couar. de matrimonio 2. p. c. 7. §. 7. quae lex etiam multò ante Athenis viguit, lata à Dracone & Solone; teste Plutarcho in Solone.

Ex his patet, legem dare hanc auctoritatem, & constitutere parentem & maritum veluti executores iustae punitionis. vnde non faciunt auctoritate priuata, sed publica.

Responso
quorumdam.

Respondent quidam, has leges esse iniustas. Ita Fortunius tractatu de vltimo fine, illatione 11. Sed còtra Primò, Mirum est tot praecleara ingenia Gregorum & Romanorum hanc iniustitiam tot saeculis non vidisse, eamque legibus & moribus à tempore Solonis probasse. Secundò, Eadem leges redactae sunt in Codicem Iustiniani Principis Christiani, & à reliquis Principibus & Iureconsultis Christianis acceptatae. Tertiò, Lex ciuilibis potest facere potestatem occidendi Bannitos (quos vocant) ob graue aliquod crimen: nam passim in Italia extant statuta, per quae licet impunè tales occidere, vt refert Clarus suprà num. 52. Item transfugas, qui ad hostes fugere tentant. L. 3. §. Transfugas. ad L. Corneliam, de sicariis: cur non etiam possit dare potestatem occidendi adulterum & filiam in scelere deprehensas? cum enim tales mortè mereantur, cur non potest ea, concessu legis, per patrem vel maritum inferri? Adde; olim apud Germanos poenam adulterarum, maritis permissam sine omni iudicio; vt refert Tacitus, de moribus Germanorum. Hic tamen aduerte, Iure Caesareo non permitti maritis vt occidant vxores adulteras, vt quidam Theologi recentiores putant: sed tantum vt occidant adulterum: & tunc vxorem accusent in iudicio vt puniatur, vt docet Couarr. suprà. & colligitur ex L. 2. n. de adulterijs. Olim quidem aliquamdiu licuit; sed Augustus sustulit: vt refert Suetonius in Augusto, patri tamen permittitur vt occidat filiam simul & adulterum.

15
Non conceditur marito occidere conjugem.

16 Ob has rationes videri possit hæc sententia non improbabilis. Respondet tamen, & Dico Primò, contrarium (nempe in foro animæ non esse licitum ante sententiam) esse tenendum. Primò, Quia est communis sententia DD. vt affirmat Couar. suprà n. 15. à qua, in quaestione practica tanti momenti, non est facile recedendum. Secundò, Quia istæ leges videntur improbate per Canones. Nam 33. q. 2. cap. Inter hæc, Nicolaus Papa consultus, Vtrum marito liceat secundum legem mundanam (nempe Longobardorum, vt ait Glossa, quæ tunc in Italia seruabatur) vxorem, quæ adulterium perpetravit, interficere: respondit; *Sancta Dei Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus: gladium non habet nisi spiritalem, quo non occidit, sed viuificat.* vbi occultè insinuat, Ecclesiam improbare illam legem. Ad idem confirmandum adduci solet caput Admonere, ibidem, sed si benè examinetur,

Primum, non licet.

nihil probat. Confirmari potest ex D. August. l. 2. de adulterinis coniugijs c. 15. *Postremo quero abs te, an marito Christiano liceat, vel secundum veterem Dei legem, vel Romanas, adulteram occidere; (alii legunt abicere, sed male) & post pauca: Si, quod verius dicitur, non licet homini Christiano adulteram coniugem occidere, sed tantum dimittere; quis dicat tibi, fac quod non licet, vt tibi liceat quod non licet? cum enim vtrumque secundum legem Christi illicitum sit, sine adulteram occidere, sine illa viuente alteram ducere; ab utroque abstinendum est.* idem credibile est Augustinum dicturum de parente & filia, marito & adultero.

Ratio autem potissima, cur illa potestas non sit concedenda, est; quia exponitur manifesto periculo salutis animæ eorum, qui sic interficiuntur; idque absque vlla necessitate: nam possunt capi, accusari, & per sententiam puniri: scelus est de Bannitis, qui capi non possunt: deinde quia datur occasio occidendi impunè quem velis, domi tuæ; fingendo quòd cum vxore vel filia voluerit habere commercium.

Dico Secundò, Post sententiam legitime latam, potest parens occidere filiam, & maritus vxorem, si per Iudicem ei occidenda tradatur; vt fit in quibusdam Regnis: tunc enim committitur executio iustæ sententiæ, quæ sicut cuius alteri, ita etiam ipsi concedi potest.

17
Non subest causa sufficiens ad id concedendum.

DUBITATIO VI.

Vtrum liceat seipsum interficere.

D. Thomas art. 5.

Notandum est, Donatistas, qui dicti sunt Circumcelliones, censuisse esse genus martyrij, seipsum interimere: vnde passim se variis modis perimebant: vt August. refert hæresi 69. & alibi, contra hos disputat toto ferè lib. 2. quem scripsit contra epistolam Gaudentij. & lib. 1. de ciuitate, à cap. 17. vsque ad 28. & alibi.

19
Donatistarum error.

Respondet igitur & Dico Primò, Absque diuina auctoritate non esse licitum seipsum directè seu ex intentione perimere; est communis sententia DD. Probatur Primò; Quia est contra illud Exodi 20. *Non occides.* vbi prohibetur occisio cuiusuis hominis sine legitima auctoritate: vt docet August. cap. 17. suprà: atqui nemo habet auctoritatem in seipsum; cum non sit seipso superior: ergo, &c. Secundò, Quia est contra illud præceptum, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.*; vbi dilectio nostri constituitur mensura dilectionis proximi: atqui non licet occidere proximum sine auctoritate in ipsum; ergo nec seipsum: nam hoc est summi odij signum.

20
Absque diuina auctoritate non est licitum.

Dices, Optare sibi mortè, si causa subfit, non est signum odij, imò nec illicitum: ergo nec irrogare.

Resp. negando consequ. multa enim sunt, quæ nobis aliisque optare possumus, nimirum vt inculpato modo obueniant; quæ tamen inferre non possumus. Exemplum DD. multi adferunt in pollutione. sic possum maleficio imprecari commercium supplicium, non tamen inferre: possum optare multa pati pro Christo, quæ non possum inferre aut procurare, &c.

Tertiò, Qui se occidit, Reipub. iniuriam facit: nam illa inuita, veluti quoddam ipsius membrum

H 3 abicin-

abscindit. etsi enim Respubl. non habeat dominium in suos ciues, sicut dominus in seruum; habet tamen ius quoddam illis vtendi in rebus necessariis.

21 *An sit iniuria in Respub.* Dices, non videri proprie iniuriam in Respub. sed tantum generali ratione, quatenus est contra legem Reipub. si qua talis lex vel consuetudo id prohibens in Repub. sit. quod confirmatur, tum quia Respub. non putat se ob id iniuria affectam; sicut si quis erarium expilaret: tum quia quis potest se subtrahere à Repub. & conferre se ad exteras Provincias, & tunc non plus commodi ex ipso constabit in Respub. quam si mortuus esset: tum quia fieri potest, vt is qui se interficit, sit Reipub. inutilis, vel etiam molestus: tum denique quia fieri potest vt sit solitarius, nulli Reipublicae insitus.

Resp. Quidquid sit de istis rationibus, saltem est contra iustitiam legalem, quæ non est minoris, sed potius maioris momenti, quam commutatiua. vera ratio est, quia deest auctoritas.

22 *Quomodo sit iniuria in Deum.* Quartò, Qui se interimit, iniuriam quamdam Deo facit, rem eam, quæ ipsi soli subiecta est, abque auctoritate destruens; nam ipse solus vita & necis potestatem habet, vt Sapientia 16. dicitur. ordo enim rerum naturalis postulat, vt ea quæ homine sunt inferiora, ipsius potestati sint subiecta, ita, vt ea possit in vsum suum interimere: ipsa verò humana vita non sit subiecta nisi Deo; & in certis casibus (nempe quando vita alicuius Reipub. est noxia) ipsi Reipub. loco Dei: non enim par est vt illud donum, quod nulla sua industria homo potest sibi comparare, nulloque modo ab ipsius consensu pendet, in ipsius sit potestate, sicut res inferiores.

Dices, Si est iniuria in Deum; ergo est contra virtutem religionis.

Respondeo, negando consequentiam proprie loquendo. dicitur enim iniuria in Deum, quia interimitur res, quæ tantum generali modo est in dominio solius Dei; idque sine auctoritate à Deo concessa: tunc autem est proprie contra religionem, quando speciali modo est res Deo consecrata, & violatur abque auctoritate. Denique hanc sententiam multis locis docet D. August. lib. 1. de ciuit. cap. 26. sic ait: *Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus; neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias terrenas; ne incidat in perpetuas, neminem propter aliena peccata; ne hoc ipso incipiat habere grauissimum proprium, quem non polluebat alienum. neminem propter sua peccata præterita; propter quæ magis hac vita opus est, vt possint penitendo sanari. neminem velut desiderio melioris vita, quæ post mortem speratur; quia reos sua mortis melior post mortem vita non suscipit.*

23 *Obiicitio- nes. Martyres se occiden- tes.* Sed contra obiicitur Primò, Quidam coluntur vt martyres, qui tamen directè seipsum occiderunt, vt femina illa, quæ cum ad tyrannum essent adducenda, se in flumen præcipitauerunt, ne pudicitiam amitterent; de quibus Eusebius lib. 8. cap. 12. & 17. & Ambr. lib. 3. de Virginibus, ante medium: & S. Apollonia seipsam in rogum coniecit, vt re- fert idem Eusebius l. 6. c. 33. Palladius etiam, historia Lausiacæ c. 150. aliam quamdam feminam laudat, quæ cum accerferetur à tyranno, seipsam interfecit.

Resp. Has & similes, dupliciter posse excusari.

Primò, Quòd id fecerint diuina inspiratione. ita excusat eas D. August. loco citato. Simili modo etiam excusat Samionem ibidem cap. 21. quamuis hic etiam aliter facillè possit excusari, vt infra num. 33. dicitur. Secundò, Possunt excusari per ignoranciam inculpam. Nam se occidere ob patriæ salutem aut pudicitia custodiam, non est ita euidenter esse malum, quin inculpate possit ignorari, & putari licitum: cum non solum ethnici, (præsertim Stoici, quorum sententiam eleganter explicat Iustus Lipsius cent. 2. epist. 26.) sed etiam multi Christiani, etsi doctissimi, ita videantur sensisse: D. Hieronymus in cap. 1. Ionæ, versus finem. *Vnde in persecutionibus non licet propria perire manu, absque eo, vbi castitas periclitatur.* vbi aperte insinuat, in periculo castitatis id licere. Scio Glosam & alios quosdam hunc locum Hieronymi in contrarium sensum explicare; sed violentè. Ambros. & Eusebius supra, laudant mulieres illas, quòd se occidissent, ne violarentur. Neque id tribuunt diuinæ inspirationi; sed laudant factum, tamquam honestum, ob talem finem. Palladius quoque non meminit vllius reuelationis. Simili modo excusat Sorus S. Apolloniam: & excusari potest Razias, de quo 2. Machab. 14.

Dices, Quomodo coluntur vt martyres, si se illico modo occiderunt; cum martyr ab alio debeat occidi?

Resp. Quia propter fidem Christi ad hoc fuerunt quodammodo compulsi. Vnde cum ipse in eo facto non peccauerint, secundum moralem estimationem censentur ab ipsis persecutoribus occisi, & sic sunt martyres.

Obiicitur Secundò, Quando aliquis legitime condemnatus est ad mortem, potest cuius à iudice committi executio; ergo etiam ipsi reo: ergo saltem in hoc casu poterit seipsum directè occidere. Confirmatur; quia tunc omnes rationes supradictæ cessant: non enim tunc agit contra charitatem sui, neque contra præceptum *Non occides*, quia non occidit innocentem, neque propria auctoritate, neque abque Iuris ordine. Denique nulla videtur posse ad terri ratio, cur tunc non liceat, saltè abque peccato mortali. Si dicas, esse contra naturalem inclinationem, esseque nimium crudele. Hoc quidem probat, reum non teneri in se exequi, neque iudicè id posse præcipere, ita vt obliget in conscientia; non tamen cõuincit, reum sponte non posse hanc commissionem suscipere: præsertim si permittatur illi mors facilis; vt vena abrupta, veneno hausto, corde transfixo, alioquin subituro acerbissimam. Sanè multò leuius est, minusque natura horret sibi consciscere letum suauè; quam ab alio perpeti dirissimum. Adde, neminem sine causa & iusta auctoritate posse in seipsum esse crudelem: tamen ex causa, & cum tali auctoritate non videtur esse peccatum, saltè graue, si in seipsum crudelis sit. Secus tamen si tyrannus iuberet, vel is qui non potest iuste condemnare: quia sicut tunc non potest alteri committi executio, ita nec reo. deest enim iusta auctoritas, qua in re multum errarunt Stoici, non intelligetes veram causam, cur homo non possit se interficere.

Ob has rationes hæc sententia videri possit alicui non improbabili, eamque insinuat Franciscus Victoria relect. de homicidio n. 30. vbi docet, *enim, qui damnatus est vt veneno pereat, posse illud haurire; imò posse ad hoc obligari.* Idem docet Arragon. q. 69. artic. 4. & Corduba lib. 1. q. 36. addens esse eandem

eandem rationem aliarum pœnarum. Et sanè dubitandum non videtur, quin possit os aperire vt infundatur. parum autem videtur referre, an ipse infundat, an alius, quando nulla datur amplius dilatio vel tergiversatio: item si serpentis ictu per-eundum, an ipse reus applicet, an alius eum præstò habens. Quòd autè tuis se directè occidat (quidquid Arragon excuset) patet, quia intrò sumit rem, quæ non minùs directè extinguit, quàm ignis, vel gladius, vel plumbum liquatum. Neque inter hæc videtur esse alia differentia, quàm quòd haustus veneni minùs habeat horrores, nec possit commodè decorè per alium inferri, sicut supplicium ignis & gladij.

26 Verum mihi placet contraria sententia: tum quia communis Doctòrum, à qua in rebus præcæticis non facilè recedendum: tum quia sicut nemo est idoneus executor sententiæ mortis in parentem, ob reuerentiã illi, qui est principium vite, debitam, & ob naturalem coniunctionem, ita multò minùs in seipsum: est enim actio directè pugnans cum inclinatione communis naturæ; nulla enim res seipsam villo casu perimere intendit. Ex quo fundamento soluas argumenta alterius sententiæ.

27 *Indirectè & per accidens se occidere.* Dico Secundò, Etsi non liceat seipsum directè occidere, licitum tamen est quando iusta causa subest, aliquid facere vel omittere, vnde certò scitur secururus interitus indirectè. Ita passim DD. infra citandi. Ratio est; quia non est prohibitum homini ne vitam suam periculis vniquã exponat, aut vt eam conetur semper seruare, sed tantum ne ex intentione illam quasi exosam auferat; & ne absque causa illam exponat, aut conseruare omitat: tunc enim conseruetur illam ex intentione perdere, sicut prohibitum est, ne se ex intentione polluat, aut absque iusta causa, eius periculo se exponat. Explicari autem hoc potest multis casibus.

Primò, Miles potest & tenetur non deserere stationem in periculo communi, etsi certus sit se occidendum.

28 *Potesi se sistere Iudici pleciendum.* Secundò, Rens potest non fugere ex carcere, etsi certò sciat se morte plectendum, vt multi martyres fecere. imò potest malefactor zelo Iustitiæ & exempli publici, se offerre Iudici puniendum, vt docet Petrus Nauar. lib. 2. cap. 3. num. 73. quia ob iustam causam potest quis desiderare mortem; & etiam procurare legitimo modo, sicut alteri, ita & sibi.

29 *Recusare cibum oblatum.* Tertio, Condemnatus ad mortem per famem, potest abstinere à cibo clanculum oblato; vt rectè docet Henricus quodl. 5. quæst. 31. Sotus lib. 5. quæst. 6. art. 4. Lopez c. 63. Instruct. quod mirum est negari ab Arragon. & Victòria, cum doceant reum teneri bibere venenum, si ad hoc condemnatur. qui enim haurit venenum, positiuè sibi infert aliquid directè interimens: qui non comedit, nihil sibi infert, sed permittit calore interno vitam absumi; itaque solum non conseruat vitã: ad quos satis grauem causam habet, nempe vt se iustè sententiæ conformet. Confirmatur; quia si quis tantum haberet idolothya in extrema necessitate, posset iis non vesci, & præoptare mortem; vt docet August. epist. 154. in fine, & Henricus suprã. Idem dico, si solum haberet carnes humanas, quamuis etiam eo euentu talibus posset vesci, vt docet Caiet. q. 148. a. 2. ad 2. argumentum Martini. vide infra lib. 4. cap. 3. dubit. 2.

Quartò, Si duo in extrema necessitate constituti sint, potest alter alteri cedere pane, quem habet, quo vitam tueri poterat, & finire se emori: habet enim iustam causam non comedendi, officium charitatis in proximum. Victòria n. 26. suprã, Toletus l. 5. c. 6. & alij.

30 *Offerre se pro amico.* Quintò, Potest quis se obicere telo ad conseruandam vitam Principis; & etiam ad conseruandam vitam amici: imò si amicus sit condemnatus ad mortem, potest se pro illo offerre occidendum, inquit Toletus, intellige, si iustè: si enim iustè, alliceret alterum ad peccatum.

31 *Concedere tabulam.* Sextò, In naufragio potes alteri permittere tabulam nondum à te occupatam (imò etiam occupatam) & committere te vndis, etsi non sit spes euadendi, vt docet Victòria num. 26. suprã, & Petrus Nauar. hoc enim non est directè se interimere, sed exponere se periculò, vt ab vndis, deprimitur te corporis pondere, vincatur. Vbi aduerte, eum, qui prior rem occupauit in tali euentu; non teneri alterum admittere, sed posse impedire; nisi vtri-que sufficiat: si simul occuparunt, forte dirimendum; nisi alter alteri sponte cedere velit.

Septimò, Potes seruire infectis peste, etsi putes te inhiendum.

32 *Accendere puluerem.* Octauò, Potes iniicere ignem in puluerem tormentarium, ad euertendam turrim hostilem, etsi certum sit momento te dissipandum. neque enim tu te interimis propriè, sed ignis impetus, vel turris ruina; quibus te ob iustissimam causam exponis, non secus acis, qui se obicit telo vt corpus Principis saluet. sic Eleazarus interfecit elephantem, à quo videbat se opprimendum; qui laudatur lib. 1. Machab. cap. 6.

33 Sic Samson Iudicum 16. vt interficeret hostes populi, euertit domum, cuius ruina est & ipse obrutus. Nec obstat quòd D. August. lib. 1. de ciuitate c. 21. dicat, Samsonem non excusari, nisi quia Spiritus latenter hoc iusserat; quia alij hic nullam talem iussionem censent necessariam. vide Caietanum in illum locù, & Ambros. lib. 1. Officiorum cap. 40. vbi factum Eleazar, quod est omnino simile, valdè laudat. Idem tenet Lopez 1. p. c. 65. in fine, & multi recentiores; estque res in bellis pænè quotidiana: alioquin non liceret cum periculo vitæ suffodere tures & mœnia. Hoc modo excusari possunt nostri milites & focij nauales, qui sæpè fortissimè cum hæreticis prælio nauali dimicantes, cum iam vident nauem in potestatem hostium venturam, communi consensu ignem pulueri iniiciunt, & se mari committunt, ne ipsi & nauis veniant in hostium potestatè. non enim intendunt sui interitum, sed ne hostis nauis cum publico damno potiatur, & vt se ipsi (si qua ratione possint) morti certissimã ab hoste inferendã eripiant: si enim quis potest desilire in mare vt saluet amicum, cur non vt euadat hostis crudelitatem?

35 *Vt vitetur incendium.* Nonò, Grassante incendio, si non suppetat alia ratio tam horrendæ mortis euadendæ, potes te è sublimi per fenestram demittere, etiam cum certo vitæ periculo: non enim intendis te occidere, sed dirum illud tormentum fuga euadere. quin etiam animantia instinctu naturæ, modis talibus se saluare nituntur.

DUBITATIO VII.

Utrum aliquo euentu liceat interficere innocentem.

D. Thomas art.6.

V. G. Si tyrannus persequeretur innocentem, ut olim Constantius Athanasium, & minaretur urbi excidium nisi illum interimat.

36 **R**espondeo & Dico Primò, Non posse interfici. Probat, Exodi 23. *Insonem & iustum non occides; quia auersor impium.* est ergo impietas hoc facere. ratio est; quia cum nullus hominum habeat dominium vitæ alterius, nemo potest eam tollere, nisi vel ad necessariam defensionem, vel ad criminum punitionem. Vnde D. Augustinus lib. 1. de ciuitate cap. 17. & 19. docet, grauius esse peccatum occidere innocentem, quam peccatorem.

*Obiectio-
nes.*

Dices Primò, Respublica potest exponere vitam suorum ciuium, ob communem salutem; ergo etiam potest vitam alicui eripere, quando id necessarium est ad commune bonum. Secundò, Potest quis ad obtinendam victoriam dirigere tormentum in locum, vbi videt multos innocentes: quod nihil est aliud, quam eos occidere. Tertiò, Viri Samariæ occiderunt 70. filios Achab timore belli quod Iehu illis minabatur, vt patet 4. Regum cap. 10. & factum illud Deo placuit; ergo ob commune bonum licet interficere innocentes.

37 *Quo modo
possit expo-
nere vitam
subdito-
rum.*

Ad primum Respondeo, Rempub. posse suorum ciuium vitam exponere imperando iustam defensionem, necessariam ad patriæ salutem, ad quam defensionem Iure naturæ obligantur: quod longè aliud est, quam ipsam vitam directè eripere, seu inferre mortem. eripere enim vitam innocentium, nihil per se confert ad auertendam Reipub. calamitatem; sed solum ex malitia tyranni. Itaque cum per se malum sit, non sit licitum ex eo, quòd referatur ad talem finem, alioquin licitum esset Sacramenta profanare, & hæreticas cærimonias inducere, si tyrannus id præciperet, excidium interminans.

*Dirigere
tormenta
ad, vbi in-
nocentes.*

Ad secundum, Hoc non est directè & ex intentione occidere innocentes, sed præter intentionem; intendit enim demoliri turrim, quod licitè potest ad obtinendam urbem. Neque tenetur abstinere, quòd hostes ibidem pueros & turbam imbellem collocent; (alioquin numquam victoria posset obtineri) sed cæpta profequi potest, quatenus ad victoriam necesse, etiam si inde sequatur illorum interitus. Si tamen illi essent in castris obsidentium, non possent interfici, vt ciuitas cogatur ad deditionem.

Ad tertium, Valdè verisimile est, Iehu indicasse ipsis, voluntatem Domini esse, vt progeniem Achab deleteret; alioquin peccasset inducendo eos ad peccatum. fuisse autem Dei voluntatem, qui vitæ necisque in omnes potestatem habet, patet 2. Paralip. c. 22. vbi dicitur, Deum vnxisse Iehu, vt deleteret domum Achab.

38 *Potest il-
lum tra-
dere.*

Dico Secundò, Potest tamen Respub. cogere innocentem vt tyrannum accedat, &, si ire nolit, potest illum tyranno tradere. Ita docet Lopez 1. p. cap. 6. Instruct. & Adrianus, quem ibidem citat,

& Petrus Nauar. lib. 2. cap. 3. num. 120. quamuis Sotus lib. 5. q. 1. a. 7. & quidam alij negent. Probat, Primò; quia ille innocens tunc ex charitate & pietate in patriam & ex Iustitia legali tenetur egressi, & se morti exponere, si certum sit calamitatem communem auersum iri: ergo etiam ad hoc potest cogi.

Respondet Sotus, eum non teneri ex Iustitia particulari, ac proinde non posse cogi. Sed in hoc fallitur; nam ad multa cogi possumus per Magistratum, ad quæ ex iustitia non obligamur: vt ad dandam eleëmofynam in magna fame, ad vendendum frumentum, ad vitandos sumptus immodicos in vestes & conuiuia; ad vitandam ebrietatè, fornicationè, incestum, sodomiam, blasphemiam, certos ludos, & similia; ad quæ tamen ex iustitia non obligamur. ergo similiter poterit iste innocens cogi, vt tyrannum accedat, etiam si certissimè sit interficiendus: sicut cogi potest vt stationem suam tempore frumentum, etiam si conflet esse interficiendum. quòd si noller ire, iam verè non esset innocens: vnde posset à Republ. tyranno tradi, similiter si timeretur fuga elaplurus cum pernicie Reipubl.

Secundò, Si Principe in extrema necessitate constituto, non suppeteret nisi vnus panis hominis priuati, posset ille cogi ad cedendum eo Principi, & etiam vi spoliari, etiam si esset moriturus fame: ergo etiam potest cogi vt accedat tyrannum, quando id necessarium est ad salutem Reipubl. Consequentia patet; quia qui aufert illi panem, non minùs videtur ad mortem cooperari, quam qui cogit adire tyrannum, vel qui alium tradit.

Tertiò, Si in hoc esset aliqua iniuria, id proueniret ex eo, quòd iste tradatur inuitus. atqui hoc non obstat: quia panis etiam aufertur ab inuito; & tamen non fit ei iniuria, eò quòd ex charitate obligetur illum sponte dare: ergo cum hîc sit obligatio sponte accedendi ad tyrannum; si cogatur, non fiet iniuria. potest enim legitimus Superior cogere ad ea, ad quæ Iure naturali obstringimur.

Dices Primò, Tradere innocentem tyranno in hoc casu, est ipsi cooperari ad necem innocentis: atqui hoc est illicitum. ergo, &c. Antecedens probatur, quia si satellites ipsius caperent & traderent illum, verè cooperarentur; ergo similiter si Respub. id faceret.

Secundò, Si tyrannus in hoc casu peteret sibi tradi virginem ad violandum, non posset Respub. illam inuitam tradere: similiter si peteret codices sacros ad comburendum, vel Sacramenta ad temerandum: ergo nec innocens poterit tradi, qui ad mortem queritur.

Ad primum Respondeo, negando id esse propriè cooperari ad necem. Ad probationem; Est dispar ratio inter satellites tyranni & Rempubl. nam illi nullam auctoritatem habent in innocentem; vnde inferunt ei iniuriam. Respub. verò habet auctoritatem; est enim Iure naturæ Superior singulorum: vnde potest cogere ad id, ad quod ille Iure naturæ erat obstrictus; vitur enim Iure suo.

Ad secundum, Nego consequentiam: est enim ratio dissimilis. virgo enim ob periculum animæ non tenetur ire; vnde nec Respub. potest eam cogere vel tradere. potest tamen vrbe excludere, & non tueri: non enim cum tanto suo damno tenetur illam protegere, vel apud se retinere.

Quòd

Codices
sacri.

Quod ad codices sacros & Sacramenta attinet, dici potest esse disparem rationem; quia neque in rebus ipsis est obligatio ut tradi debeant; neque Deus tenetur sustinere illam iniuriam, ut homines non occidantur. Accedit, quod in huiusmodi tradendis ad imperium tyranni, ferè semper sit periculum scandali publici; videtur enim proditio quædam rerum sacrarum. vnde Veteres illud semper pro magno crimine habuerunt; ut patet ex D. Augustino epistola 64. & 71. & Hæresi 69.

DUBITATIO VIII.

Utrum liceat alterum occidere in vitæ sue defensionem.

D. Thomas art. 7.

41 **R**espondet D. Thomas, licere, quando id necesse, modò tamen non intendatur mors inualoris.

Notandum est, Augustinum de Ancona tractat. de potestate Ecclesiæ quæst. 52. artic. 3. docuisse, *occidere inualorem non esse licitum, sed solum permissum.* Idem videtur sensisse Gerson tract. de Eucharistia. Ratio eorum est; quia tenemur potius corporalem mortem oppetere, quam ut proximum in æternam damnationem præcipitemus. Sed contraria sententia est communis; pro qua

Dico Primò, Fas esse occidere iniultum inualorem, ob defensionem vitæ suæ, & integritatis membrorum, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita D. Thomas hoc loco, & Victoria relect. de homicidio nu. 17. Gomez. tom. 3. cap. 3. num. 22. & sequent. Couar. relect. in Clement. Si furiosus. 3. p. §. unico num. 6. Sotus lib. 5. de Iustitia q. 1. art. 3. & alij. Probatur Primò, Quia Exodi 22. dicitur, *eum, qui furem nocturnum occiderit, non esse reum homicidij*; nempe quia discerni nequit, an venerit animo occidendi, an furandi tantum, ut D. Augustin. quæst. 84. in Exodum exponit. Secundò, Quia *vim vi repellere, leges omniæque fura permittunt*, ut ait Alexander III. cap. Si verò. 1. de sententia excommunicationis. & Innocent. III. cap. Significasti. 2. de homicidio. Quare etiam Clericis & Monachis hoc concessum, sicut & laicis: idque contra quoscumque, etiam contra Superiores; ut monacho contra Abbatem, filio contra parentem, seruo contra dominum, vasallo contra Principem: & in quocumque officio sit quis occupatus; ut si celebret & inuadatur, potest se tueri, & occidere inualorem, si necesse sit, & postea Sacrum continuare; ut docet D. Anton. 3. p. tit. 4. cap. 3. §. 1. Silvester verbo Bellum 2. §. 7. & 5. & alij.

42 Vnde quod Sotus ait, si inualor sit Princeps vel persona admodum vilis Reipubl. ego verò parum vilis, teneri me perpeti mortem; tantum verum est eo euentu, quo ex interitu alterius, sequeretur magnum Reipub. damnum; ut, bella ciuilia ob successorem, &c. Idem Ius suo modo locum habet in bestiis. Si enim bos tuus inuasus à boue alterius, occidat inuadentem, non teneris dedere eum noxæ, domino bouis occisi; ut colligitur ex L. 1. §. Cum arietes. 7. Si quadrupes pauper. fecisse dicatur. Eodem Iure furiosi & amentes occidi possunt quando inuadunt, si aliter elabi nequeas.

43 Dixi, *(cum moderamine inculpatæ tutelæ)*, (sic enim loquitur Alexand. III. supra) id est, cum ea mode-

ratione, sine qua iniuria depelli non potest: quia in defensione non potes vi maiori vi, quam sit necesse ad iniuriam arcendam: alioqui non est defensio, sed vltio. vnde teneberis ad restitutionem. Itaque eum, qui percussit, & iam fugit, vel certè destitit, & amplius non meruitur, non potes occidere vel repercutere; (nisi fortè interdum ad defensionem honoris; de quo infra) quia illa repercutio non est necessaria ad vitam tuendam ab iniuria, ut quæ iam illata sit. si tamen paret se percussor ad feriendum secundo, vel putetur aliter non destiturus, potest statim repercuti: si alioquin vis eius declinari nequeat.

Ut autem melius intelligatur, quo modo quisque vitam suam tueri possit, & in quibus periculis, Notandum est, vitam multis modis impeti posse & inuadi.

Primò, Si reipsa me ferias armis. De hoc nullum est dubium.

Secundò, Si accedas ad feriendum, nec possim euadere, nisi vel fugiam, vel te præueniam. Et quidem si possim absque periculo vel ignominia declinare vel fugere, teneor ex charitate, ut graue damnum in me vel in proximo caueam. Vnde Religiosi & Ecclesiastici tenentur fugere; quia id illis non probro, sed laudi datur: non enim illorum laus est in armis & audacia, sed in pietate & humilitate. Si tamen nolint fugere, non peccabunt contra iustitiam, etiam si inualorem occidant, iusta moderatione seruata, ut docet Iulius Clarus de homicidio num. 32. addens hanc esse communem sententiam; incurrunt tamen irregularitatem. Si absque periculo, vel nota ignominia non possim fugere, possum te præuenire: non enim teneor expectare donec percussus sit. Ita Couar. Sotus, Gom. & alij, estque communis sententia DD. teste Iulio Claro num. 33.

Tertiò, Si nondum accedis, tamen instructus es ad inuadendum, nec possum euadere nisi præueniam: tunc enim possum præuenire, ut ijdem Doctores docent, & Nauar. c. 15. n. 3. vbi ponit exemplum de marito, qui pugionem condidit sub cervicali ut uxorem interficiat; quem vxor id certò sciens, si aliud remedium non superest, potest præuertere. Ratio est; quia etsi nondum actu inuadat, parat tamen inuadere, & ita illam tenet conclusam & obfessam, ut aliter euadere nequeat. Idem docet Cordub. lib. 1. q. 38. de eo, qui alteri parauit venenum; posse enim illud industria conuerti in auctorem, si alia ratio euadendi non superest.

Quartò, Si per famulum vel sicarium me stueris occidere, nec alia sit spes euadendi. Hoc etiam casu videtur licitum præuenire, si periculum sit præsens: ut, si actu mandes vel suadeas. videtur enim eadè ratio, qua in tertio. parum enim refert, an per te, an per alium inuadas & coneris interficere. quòd si periculum adhuc esset longinquum, ut si coniuuaueris in meam necem, iamque cum sicariis egeris, ut opportunitatem quarant exequendi; maior est difficultas. Sed videtur eadem ratio, si nulla alia superest via euadendi; quia ita vitæ meæ insidiatur, ut alia ratione non possim elabi. non enim teneor perpetuò me intra domum concludere, vel in exteris regiones concedere. esset tamen insidiator ille aliquoties antè monendus ut desisteret. Ita docet Basius q. 64. a. 7. dubit. 4. & quidam alij recentiores.

Mihi tamen hic modus in praxi non probatur, cum

Defensio
inculpatæ
qua.44
Accedens
ad occiden-
dum.45
Instructus
armis.46
Per stuan-
rium inua-
dens.Defensio
sua contra
quemuis
concessa.

tum ob alias causas, tum ob periculum abusus, tum quia perratum est, ut non suppetat alia ratio mortis euitandae.

47 Quinto, Si falsis criminationibus, testibusque subornatis (verbi gratia, imponendo sacrilegium vel crimen nefandum) vitam meam impetas in iudicio, nec alia sit ratio effugij; quidam Doctores concedunt, inter quos Bañes loco citato; ubi dicit, licitum esse occidere eum, qui vadit ad Iudicem ut imponat falsum testimonium, propter quod eris occidendus, vel infamandus, vel amissurus bona temporalia. Ratio ipsius est; quia hoc non est inuasio, sed iusta defensio. Idem extendit ad eum, qui contra Iustitiam legalem pandit crimen occultum.

Calumniator.

Petrus Navarra lib. 2. cap. 3. nu. 361. sentit esse probabile. Fauet Caietanus infra q. 95. a. 8. ad 3. Probari potest Primò, Quia nihil refert vtrum inuadas me gladio tuo, an alieno, ut ait Caietanus: atqui calumniator ille inuadit gladio alieno, nempe Iudicis. vnde Nathan ad Dauid ait, *Interfecisti Vriam, gladio filiorum Ammon.* & Iudaei, iuxta D. August. occiderunt Dominum *gladio linguae.* Secundò, Si dominus vocaret famulos ut me occiderent, possem preuenire, occidendo dominum, ut famulos in meam necem concitare desinat, si aliter saluus esse nequeam: ut docet Bañes loco citato. Atqui eadem videtur ratio, cum calumniator conatur per Iudicem: cogit enim illum ut me occidat. Tertio, Quia in hoc casu licitum est mihi acceptare duellum, ut docet Caietanus supra. Et in Summa verbo Duellum, & alij Doctores passim. Atqui tunc possum occidere in pugna, si aliter euadere nequeo iniuriam: cur non etiam sine duello: nam acceptatio duelli nullum ius tribuit, sed solum facit, ut honestiore modo videar me tueri. Imò Bañes aperte indicat, in eo casu licitum esse non solum acceptare, sed etiam provocare calumniatorem ad duellum; citans in eam sententiam Caietani: quia mihi ego id apud Caietanum non inueniam. Sed & haec sententia, etsi fortasse speculatiue probabilis videri queat, non tamen in praxi est admitenda, ob incommoda quae ex ea sequi possunt. Facile enim homines sibi persuadent, se per calumniam accusari, & non esse effugium, nisi morte aeculatoris: sicque multae caedes iniuste patrantur. denique talis in Republ. bene constituta, ut homicida plecteretur.

48 Maleficia.

Sextò, Si malefica postis certis signis magicis assidue per daemone noceat. Hoc casu si aliud remedium non suppetat, uti poterimus Iure defensionis, cogendo eam verberibus, ut ab iniuria cesset: si tamen certò constet, eam esse mali auctorem, & putetur sine nouo maleficio prius maleficio tollere posse. Ratio est; quia illa perinde facit, atque si tyrannus aliquis per suos satellites torqueret: vitur enim demone tamquam instrumento, eum assidue instigans signis illis, quibus se daemone obstrinxit, ad noxam inferendam. Nihil autem interest, per te, an per ministros tuos noceas.

49 Duellum.

His adde, quando necesse est ad vitae defensionem, nec alia pater ratio contra iniustum inuasorem, posse acceptari duellum; imò etiam offerri: ut si inimicus armatus te inermem inueniens, permittat tibi arma, ut militariter te occidat, vel si roges ut arma tibi permittat: tunc enim est vera defensio. Caiet. supra. Nauarrus c. 11. n. 39. & c. 15. n. 9. Angelus v. Duellum n. 2. Lyranus in cap. 17.

lib. 1. Regum, & alij. Eadem videtur ratio in inuasione fortunarum, ut colligitur ex iisdem Auctoribus; traduntque in specie Angelus & Bañes. Nam fortunae sunt necessarium vitae instrumentum, subsidium, & ornamentum.

Contra hanc propositionem Obicitur Primò, *Obicitio- nes.* Matth. 26. ubi Dominus Petrus volenti se & ipsum defendere, dicit, *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Et confirmatur ad Roman. 12. *Non vos defendentes charissimi.*

Respondeo, Petrus reprehenditur, Primò, Quia *50 Cur Petrus prohibetur defensio.* defensio illa habebat potius speciem vindictae quam defensionis: non enim erat probabile, tantam turbam tali modo posse repelli. Secundò, Quia erat contra Domini voluntatem, cuius responsum debebat expectare. Tertio, Quia Dominus non habebat opus tali defensore, nec decebat eum tali modo defendi. Quarto, Quia erat contra Patris ordinationem, qui volebat ut Filii illorum vim iniquam non defugeret. Vide D. August. tract. 112. in Ioannem.

Ad confirmationem, *Defendere* ibi accipitur pro *ulcisci*, ut patet ex Graeco, *εχθρας εδωκεν υδρες.* Simili modo Iudith cap. 1. & 2. accipitur.

Obicitur Secundò, Plus tenemus diligere salutem animae proximi, quam vitam nostram corporalem: ergo ad hanc seruandam non licet proximum occidere; quia si occidatur, anima peribit.

Resp. Negando consequentiam; quia non tenemur lege charitatis exponere salutem corporis pro salute animae alterius, nisi quando ea est in extremo discrimine, ex quo non potest se nisi mea ope vindicare: ut si infans esset moriturus sine Baptismo. Hic autem sponte & mera malitia conicit se in discrimen salutis, & potest liberimè se eximere. Deinde qui inuaditur, non est certus suae salutis, si se permittat occidi; inuasor etiam iam vulneratus, potest pariter, & saluari.

Tertò, Possent multa obici ex Patribus, qui insinuant hoc esse illicitum. Sed hi Patres loquantur vel de vindicta, ut Cyprianus lib. 1. epistola 1. & Cyrillus Alexandr. lib. 11. in Ioannem cap. 35. Vel de defensione non necessaria, ut Ambros. l. 3. Officiorum cap. 4. Vel de aggressionem, ut August. epist. 154. quae est ad Publicolam. Vel denique loquantur de periculo excessus odij, irae, & debita moderationis, ut idem Augustinus lib. 1. de libero arbitrio cap. 5.

Obicitur Quarto, Clerici olim ante Clement. Si furiosus. fiebant irregulares, si aliquem, se defendendo, occiderent: ergo non erat illis licitum.

Resp. Verius est non fuisse irregulares, ut colligitur ex cap. Si verò, & cap. Significasti, supra citatis, & cap. De his Clericis d. 50. Neque D. Th. hoc art. ad 3. contrarium sentit: quia loquitur de illo, qui in defensione sui, modum excessit. Citat enim cap. De his Clericis. quod agit de illis, qui debitum modum non seruauerunt, ut exponit Glossa: quibus ob id poenitentia ibidem dicitur imponenda. numquam autem poenitentia imponenda fuit, quando defensio cum debito moderamine facta est; ut aperte ex Alexandro III. & Innocentio III. locis supra citatis colligi potest. sed de hoc plura suo loco.

Sed difficultas est, Vtrum liceat occisionem intendere; an solum ipsam defensionem, ita ut occisio solum per accidens inde sequatur: ut videtur docere D. Tho. hic, Caiet. & plerique Thomistae.

Alij

Alij videntur aliter sentire, sed in re non est discrepantia. vnde

53 *Licitum est intendere mortem in causa.*
 Dico Secundo, Licitum est in actu defensionis intendere omne id, quod iudicatur ad vitæ membrorumque defensionem necessarium: ac proinde interdum etiam læsionem mortiferam; & consequenter ipsam mortem; nempe in causa. Ita docet Sotus supra, & Victoria relect. de homicidio n. 17. & Nauar. c. 1. §. n. 3. D. Antoninus 3. p. tit. 4. cap. 3. §. 1. Ratio est; quia nisi liceret eam sic intendere, defensio sui sæpè redderetur impossibilis: sæpe enim fieri nequit vt te defendas, nisi inuasori vultus letale infligas, vt sclopo vel hasta. Quòd autem D. Th. inuauat, priuatæ personæ non licere occidere inuasorem nisi per accidens: omnia Soti solutione, sensus est, personæ priuatæ non esse licitum, absolute desiderare vt inuasor moriatur. hoc enim non est necessarium ad sui defensionem; sufficit enim vt concidat viribus destitutus, ne amplius lædere possit. Non tamen vult negare; quin modis omnibus possit se tueri, & intendere quidquid ad hoc prudenter iudicatur necessarium. Vnde in periculoso conflictu non debet esse serupulose anxius ne hostem letaliter vulneret; sed potest eum ferire eo modo, quo commodius fuerit, vt vim ipsius comprimat; etiamsi caput vel pectus traijciendum foret. quòd si mors sequatur, id ei displicet: non enim id directè & secundum se intendebat: & hoc est quod vult Caietanus, & alij.

54 *Priuatæ auctoritate constat de sensu.*
 Petes, Qua auctoritate id facit, publica, an priuata?

Resp. Priuata; quia non facit vt Iudex, vel Princeps representans Rempub. vel publico nomine, seu vt custos boni publici: sed eo iure, quod quisque habet, vt est custos rei suæ: quo iure noxia reuadere, & vim vi repellere potest, quo etiam omnia animantia vtuntur. Si publica auctoritate faceret, posset illum occidere animo vindictæ; sicut facit Iudex.

55 Dico Tertio, Est licitum sic occidere inuasorem, quando aliter nos tueri nequimus; tamen sæpè est salutare consilium, permittere se potius occidi, quam occidere. Ita D. Antoninus supra, & Silu. verbo Bellum. 2. §. 7. & patet exemplo Christi & multorum Sanctorum. Idem colligitur ex D. August. l. 1. de libero arbitrio, c. 5. *Legem quidem non reprehendo, qua tales (latrones inuadentes) permittit interfici, sed quomodo istos, qui interficiunt, defendam, non inuenio.* nempe quia facile excedunt modum, vel opere, vel affectu. & D. Ambros. l. 10. in Lucam, exponens illa verba Lucae 22. *Emat gladium, dicit licitum esse se defendere vsque ad Evangelium, non autem postea;* non quòd absolute non liceat, sed quòd non ita deceat, quòd insinuat cum ait, *Vt sit in lege aequitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio.* Ratio est Primò; Quia periculum est, ne ira vel odium se admisceant, nève modum excedamus: & sic dum volumus seruare vitam corporis, vitam perdamus animæ.

Secundò, Quia hoc modo magis conformamur Christo, eiusque Apostolis, & Martyribus.

Tertio, Quia charitas, etsi non obliget, tamen ad hoc magis inclinât, ne proximus in æterno pereat.

56 *Est salutare consilium.*
 Ob has rationes, sentio hoc consilium magni faciendum, & omnibus Clericis, maxime viris Religiosis amplectendum; vt malint mortem peti, quam iniquum inuasorem occidere.

Dixi Sape; Quia si quis putaret se esse in peccato, & valde timeret damnari, si tunc occideretur, teneretur se tunc omnibus modis tueri: quia magis teneretur diligere salutem animæ suæ quam proximi. Ita docet D. Antoninus supra.

DVBITATIO IX.

Si is qui inuaditur non possit se tueri, nisi cum periculo innocentis, quo inuasor se protegit, vtrum ei liceat se cum illo periculo defendere.

57 *Resp. Probabilius est posse. ita Corduba q. 33. lib. 1. & Petrus Nauar. l. 2. c. 3. n. 147.*

Probatur Primò, Quia qui inuaditur, ius habet se defendendi, quo iure non priuatur ex illa innocentis interpositione, vt quæ ipso inuito facta sit. Secundo. A simili; qui urbem iustè obsidet, potest dirigere tormentum in turrim vel moenia, prout necessarium ad victoriam, etiamsi hostes ibi ligauerint aliquos innocentes; vt communiter sentiunt DD. ergo similiter ad necessariam vitæ defensionem, potes petere aduersarium, quamuis ille innocentem obijciat.

58 *Aduerte tamen Primò, Si potes fugere, teneris, saltem ex charitate, ne innocentem interficias.*

Secundò, Non potes directè imperere innocentem, vt illo sublato facilius superes aduersarium. potes tamen petere aduersarium, etiamsi ipse innocentem ante se teneat: vt notauit Corduba.

Petes, Quid si fugiens hostem, non possit euadere nisi per angustum iter, vbi proteret infantem, vel claudum; poteritne illac fugere, vt se saluet?

59 *Resp. Petrus Nauarra negat, nisi sit aliqua probabilis spes non interficiendi. Sed reuera videtur eadem ratio, quæ in casu superiori. ita Corduba l. 1. q. 38. dub. 2. & colligitur apertè ex Caietano q. 67. a. 2. vbi dicit, occidere innocentem per accidens, dando operam rei licite & necessaria, non est contra Ius naturale, diuinum, vel humanum.*

Probatur, Nam iste ius habet ad fugam via publica; quo iure non potest priuari in tanto discrimine, ratione infantis, vel claudi ibi fore constituti: sicut si fugienti amens quispiam vel ebrius se obijceret, non teneretur cum certo vitæ periculo aliò deflectere. sufficit igitur in tali casu, vt eam circumspèctionem adhibeat, quam pro tempore & loco potest, ne noceat. quòd si læsio vel mors secuta fuerit, non censetur ab ipso intentata, sed solum permissa. Nam vitæ iure suo, extremè sibi necessario, ea circumspèctione, qua potest.

Si tamen infans sine Baptismo esset moriturus; eo euentu, lege charitatis teneretur potius se permittere occidi: quia salutem proximi spiritualem, suæ corporali teneretur antepone

DVBITATIO X.

Vtrum ad conseruationem vitæ matris liceat prabere pharmacum, quo proles putetur moritura.

60 *Q* Vidam DD. sentire videntur, licitum esse dare pharmacum ad faciendum abortum, si factus quormodam

fœtus nondum sit animatus, quando id necessarium putatur ad curationem matris periclitantis: scœus verò si sit animatus. Ita videtur sentire diuus Antoninus p. 3. tit. 7. cap. 2. §. 2. ex Ioâne de Neapoli. *Medici, inquit, dando medicinas pregnantibus ad procurandum abortum, & mortem eius, ut occultetur peccatum, mortaliter peccant, sed si faciunt hoc ad præseruandam prægnantem à periculo mortis, in quo est ex puerperio; tunc secundum Ioannem de Neapoli in 10. Quodlibeto, distinguendum est de puerperio: si enim erat animatum, dando talem medicinam, medicus peccat mortaliter; quia est causa mortis puerperij corporalis & spiritalis: si autem puerperium nondum est animatum, posset & deberet tunc dare talem medicinam, &c.* Eadè verba refert Siluest. v. Medicus. q. 4. & Fumus v. Abortus. num. 2. Eandem sententiam tenet Henriquez, & noſter Sanchius lib. 9. de Matrim. disput. 20. n. 6. & 10. Ratio est, quia in hoc casu fœtus est aggressor: nam veluti inuadit matrem, dum eius salutem periculum creat; sicuti prauis humores inuadunt naturam, ergo simili ratione pelli potest, cum nihil incommodi maioris momenti ex ea re sequatur. Melius enim est depellere partum nondum animatum, quam extinguere matrem. Scœus est cum proles est animata, tunc enim esset directum homicidium innocenti. Confirm. quia ob salutem totius licitum est abscindere partem, vt infra Dubit. 14. dicitur. atqui fœtus est pars ventris, priusquam distincta anima informetur. L. 1. §. 1. 7. de ventre inspiciendo.

Et si hanc sententiam non damnam, tamen contraria mihi videtur omnino vera, si de directa intentione abigendi partus loquamur. Vnde
 61
 Non licet directe procurare abortum.
 Respondeo & Dico Primò, Non licet ei præbere pharmacum eo animo vt faciat prolis abortionem, siue ante, siue post animationem. Ita Couarru. Clement. Si furiosus. p. 2. §. 3. num. 1. & ceteri Doctores, est enim communis omnium sententia, vt inquit Petrus Nauarr. l. 2. c. 3. nu. 140. Probatur: Non licet post animationem; quia non potes directe occidere innocentem, vt alium ferues. vnde ei qui hoc fecerit constituitur poena mortis. L. penult. C. de Sicarijs. & L. Diuus. 4. 7. de Extraord. crimin. Neque etiam ante; quia procurare abortum propter sanitatem, est illicitum; sicut procurare pollutionem ob eundem finem: vtrumque enim est contra naturam generationis, neque est medium per se necessarium ad sanitatem. Confirmat Couarruius ex Tertull. in Apol. c. 9. *Nobis homicidio semper interdicitur, etiã conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est, prohibere nasci, nec refert, natam quis eripiat animam, an disturbet nascentem. Homo est qui futurus est: nam fructus in semine est.* Item cap. Si aliquis. 5. de homicidio, dicitur, *eum qui fecerit vt mulier non possit concipere, vel generare, vel vt proles non possit nasci, vt homicidam venendū.* quia tamen verè non est homicida, non punitur morte, sed exilio, si est nobilis; ad metalla, si ignobilis, vt expressè habetur L. Si quis aliquid. 38. §. Qui abortionis. 7. de Pœnis.

Dices, Quid si certa sit mors vtriusque, nisi adhibeatur tale pharmacum; & probabile sit matrem posse saluam conferuari illo adhibito?

Resp. Non refert; numquam enim licet ista directe procurare; vt patet in simili de pollutione,

& de acceleratione mortis infirmi; quæ nullo casu procurari possunt. Imò est magis directe & propinquè contra naturam generationis, expellere fœtum, quam procurare pollutionem; sicut fœtus etsi nondum animatus, longè propinquior est naturæ humanæ quam semina nondum commixta. Deinde in pollutione solum expellitur semen rude vnus generis; idque ex sede non vltima, sed instrumentaria: in abortu expellitur semen geminum, commixtum, elaboratum, idque ex sede primaria & finali à natura ad hoc destinata.

Dices, Pollutionem nullo casu esse licitam ob voluptatem coniunctam, quæ tanta est vt homines in ea locarent summum suum bonum, si aliquo casu permittetur: ea autem voluptas non est in abortione, ita quidam Doctor.

Sed contra: Primò, quia sic non tam Iure naturali, quam positiuo diuino pollutio esset prohibita (quod est contra communem DD. sententiam) illa enim causa prohibendi est omnino extrinseca & remota, & etiam locum haberet in actu coniugali. Secundò, quia pollutio non est prohibita propter voluptatem, sed voluptas illa est prohibita ob pollutionem seu feminis inordinatam emissionem; tum quòd naturà suà incitet ad spermaticum, vt infra lib. 4. c. 3. Dubit. vlt. dicitur; tum quia voluptas in ratione moris sequitur conditionem operationis ex qua resultat.

Ad rationem contrariæ sententiæ. Etiam semen simili modo inuadit quando abundantia vel retentio morbum creat; & tamen directe pelli non potest, imò proles animata multò magis inuadit quam inanima, cum sit robustior, & pius alimentum absumat, magisque naturam offendat. Ergo si hæc directe potest depelli, etiam illa. Ad Confirm. Concedo maiorem, sed nego fœtum propriè partem esse. Lex illa citata non loquitur de fœtu inanimato tantum, sed etiam animato. *Partus, inquit, antequam edatur, mulieris portio est vel viscerum.*

Quod ad Auctores illos tres primo loco citatos attinet, verba illorum sunt obscura, & solum videntur velle dicere, licere dare medicinam talem quæ abortum faciat, non quidem directa intentione pellendi partus, sed curandi morbi; vt si necesse sit ad salutem matris mouere menses, aut detrahare sanguinem, licitum est hæc intendere, etsi certissimè inde sequatur abortus. Si tamen partus est corruptus, tunc liceret directe abigere ob matris salutem, quia non habet amplius rationem fœtus aut puerperij, sed molæ aut malignæ massæ.

Dico Secundò, Si mater periculose laboret, & non superſit aliud remedium, potest ei præberi pharmacum directe tendens in curationem, et indirec-
 62
 licium indirec-
 tum.

Probatur Primò, Quia mater ante prolem conceptam ius habebat vtendi remedijs necessarijs ad vitæ suæ conseruationem, quod ius superuentu prolis non est ei ablatum.

Secundò, Quia abortio tunc censetur solum permilla, non procurata; quia præter intentionem superuenit, matre suo iure vtente: sicut si valetudinis causa vtendum sit medicamento, vel certo cibi portu (ve genere, vnde pollutio secutura

pute-

putetur, quam nullo modo intendis, censebitur solum permilla, & per accidens eueniens.

63 Dico Tertio, Si proles iam sit animata, non est licitum præbere matri medicamentum directe curatiuum, cum notabili periculo proles; si certum erat, vel valde probabile, prolem sine illo viuam edendam. est contra Cordubam q. 38. dub. 2. & Ludouicum Lopez cap. 63. Sed nostram sententiam docent D. Anton. Nauar. & alij supra. Ratio est; quia quilibet tenetur præferre salutem æternam proximi, suæ vitæ corporali; & hanc pro illa exponere, ergo si matre à medicamento abstinente, proles ad Baptismum seruari potest, alioquin ante Baptismum moritura; tenetur mater abstinere, quamuis cum certo vitæ discrimine id futurum esset. Adde tamen, si valde probabile esset, non adhibito remedio vtrumque moriturum; eo vero adhibito saltem matrem posse seruari; eo casu licite posse hæc remedia adhiberi.

Petes, Quando proles animatur anima rationali?

65 Resp. Couarruias supra putat mares animari die 40. à conceptu, feminas 80. & ita communiter sentire DD. Sed nulla videtur ratio, cur tanta sit discrepantia inter marem ac feminam. Itaque verius est, vtrumque factum animari simul atque fuerit formatus. Nam Exod. 21. iuxta versionem LXX. dicitur: *Qui percusserit mulierem pregnantem, & illa abortum fecerit, si factus erat formatus, dabit animam pro anima: si nondum erat formatus, multabitur pecunia.* vbi aperte insinuat factum habere animam, simul atque formatum fuerit. idem docent Medici. Quoto autem die formatio absoluitur, docet Læuius Lemnius cap. 11. citans Hippocratem lib. de natura foetus, *maris formationem absolui aliquando die 30. aliquando 35. aliquando 40. aliquando 45. feminae vero, nunc 35. nunc 40. nunc 45. nunc 50.* Verùm Hippocrates id non docet. nam lib. de natura foetus, n. 10. docet, masculum, vt longissimè, 30. diebus formati; feminam, vt longissimè, 42. diebus. idque duobus locis eodem lib. repetit. & probat ex purgatione, quæ post masculi partum durat diebus 30. post feminæ 42. vt diuissimè.

D V B I T A T I O X I.

Vtrum liceat occidere furem, in defensionem suarum facultatum.

Couarruias in Clement. Si furiosus, p. 3. §. vnicò, n. 6. putat id esse licitum. Primò, Si sit fur nocturnus; eò quod præsumatur animo occidendi venisse. Secundo, Si sit fur diurnus, & telo se defendat, dum possessor vult impedire ne rem auferat. Ratio est; Quia in his duobus casibus miscetur periculum personæ cum periculo rei familiaris. Tertio, Non esse licitum, si cum re fugiat; quia non miscetur periculum personæ.

Alij putant id absolute esse licitum laicis, non tamen Clericis.

66 Resp. & Dico Primò, Laicis id esse licitum, si illæ facultates sint magni momenti; nec sit probabilis spes aliter illas recuperandi. est communior sententia DD. Antonini 3. p. tit. 4. cap. 3. §. 2. (vbi docet non solum pro rebus suis quemque posse defensionem suscipere, vim vi repellendo;

sicut pro sua persona: sed etiam pro rebus apud se depositis vel commodatis, & pro rebus amicorum, eos adiuuando) Caietani q. 67. art. 7. Siluest. Homicidium. 1. num. 5. Ioannis Medina Cod. de Restit. q. 4. Soti lib. 5. q. 1. art. 8. & multorum aliorum DD. Idem tenent plerique Iurisperiti, teste Siluestro & Couarruias.

Probatur Primò ex Scriptura Exodi 22. vbi dicitur *non fore reum sanguinis, qui furem nocturnum occiderit, sed qui diurnum.* quod non ideo tantum dicitur, quod nocturnus præsumatur venire ad occidendum, diurnus minimè: sed potissimum ideo, quod ea quæ noctu furripiuntur, ordinariè non possunt recuperari, fure ignoto; vt rectè docet Ioannes Medina Cod. de Restit. q. 4. Ea verò quæ interdiu, plerumque possunt. Hinc qui furem diurnum, non se telo defendentem interficeret, non excusaretur ab homicidio in foro externo; in foro tamen conscientie excusaretur, si non erat probabilis spes recuperandi; vel si recuperatio non erat certa, sed dubia, vt Sotus ait: quia non tenetur res suas perdere, aut probabili periculo exponere, vt fur saluus sit.

Secundò probatur ex Iure Canonico. Primò, ex cap. Intercisti. 2. de Homicidio; vbi ex Pœnitentia Romano dicitur: *Si autem sine odij meditatione, te tuamq; liberando, huiusmodi diaboli membra interfecisti; si aliquid ieiunare volueris, bonum est tibi, & elemosynas fac largiter.* Vbi indicat, nõ esse necessariam pœnitentiam, ac proinde hoc licitum fuisse; hortatur tamen ad elemosynas, ad cautelam, ne fortè modum excesserit. Secundò, Ex cap. Olim. 1. de restitut. spoliatorum. vbi Innocentius III. approbat, quod Episcopus Tridonensis, Templarios, qui ipso ignorante possessionem occupauerant, vim vi repellendo eiecerit. Tertio, Ex cap. Dilecto. 6. de sententia excom. in 6. *Cum omnes leges, omniaque Iura, vim vi repellere, cum quisque sese defendere permittant, licet utique ipsi Decano (si prædictus Balluus cum bonis suis mundanis iniuriose spoliare, vel ea violenter occupare præsumpserit) contra illius violentiam iniuriamque se tueri.*

Tertio probatur ex Iure ciuili, L. Furem. 9. 7. ad L. Cornel. de sicariis, & L. 4. 7. ad L. Aquilianam.

Quartò, Ratione. 1. Quia bona temporalia sunt ad vitam seruandam necessaria: ergo sicut licet vitam tueri; ita etiam hæc, quæ vitæ sunt necessaria, non solum præcisè vt viuamus; sed etiam vt conuenienter & honestè viuamus. 2. Quia alioqui daretur occasio furibus & latronibus viros probos spoliandi; nihil enim ab illis esset tutum, si defensio necessaria non posset obijci. concessa autem defensione, etiam concessa censetur occisio, sine qua sapè non potest esse defensio.

Dixi in propositione, *Si res illa sint magni momenti;* quia pro re minima, non videtur concessum Ius defensionis cum tanto alterius malo. est enim valde iniquum, vt pro pomo, vel etiam vno aureo seruando, alicui vita auferatur. Si tamen tibi verteretur probro, nisi rem furi extorqueas, posses conari, & si opus esset etiam occidere, iuxta Sotum; tunc enim non tã rei quàm honoris esset defensio.

Dixi, *Nec sit probabilis spes aliter recuperandi,* quia si possit aliter recuperari, (v.g. per Iudicem) sapè erit saltè contra charitatem, pro illius defensione occidere: vt si fur re ablata fugiat, quod si non fugiat, sed vi se velit meri contra eum qui nititur furtum impedire, poterit vicissim illa vis vi repellere.

repelli, quantum necesse est, vt res salua sit; (vt fatetur Couarr. & alij) etiam si res per Iudicem recuperari possit: quia non dicitur charitas, vt patiar res meas in mea presentia capi, vtque tanta furis improbitati non resistam. Ratio est; quia hoc faciendo magnam contumeliam infert, quae vi repelli potest. Confirmatur ex cap. Olim. supra. vbi Innocentius III. docet, licitum fuisse Episcopo, vi eijcere iniustum occupatorem possessionis; & tamen facile iudicio potuisset recuperari. Idem docet Siluester verbo Bellum. 2. num. 3. vbi dicit: *Quando res per viam iudicij potest reuolui, non licet eam defendere, nisi dum est in ipso rapi.* intellige, dum raptor adhuc praesens est, nitens alterum possessione naturali ipsius rei spoliare, et si eum praesentem videat, hoc enim est magna contumelia.

70 Idem dicendum, quando in iudicio non potest nisi magnis molestijs recuperari.

Sifugiat. Petes, An sit contra iustitiam, si furem procul fugientem conficias, quando res iudicio est recuperabilis.

71 Resp. Verius videri, non esse, vt docet Caietanus art. 7. & colligitur ex dictis: quia quisque ius habet defendendae suae possessionis, etiam ciuilibis, quam retines, quamdiu furem habes in conspectu. vnde potes eam tueri. erit tamen contra charitatem, quae postulat vt cum quam minimo malo proximi, rem tuam salues.

72 *Idem concessum Clericis,* Dico Secundo, Idem licitum Clericis pro defensione rerum suarum. ita expressè D. Antoninus supra: vbi docet omnibus concessam esse defensionem rerum, quibus concessa defensio vitae. Idem tenent reliqui supra. & colligitur euidenter ex cap. Olim. & cap. Dilecto, supra. Nam ibi conceditur Episcopo & Decano. Ratio est; quia Iure naturae id illis est concessum, neque Iure humano illis est prohibitum sub peccato: ergo, &c. Vnde idem Ius extenditur ad Religiosos, secundum praedictos DD. Neque obstat cap. Suscepimus, de homicidio; quia illi duo fratres Benedictini non iudicantur ibi peccasse, & esse irregulares, quod res suas moderatè defenderint; sed quod occasionem dederint homicidio, latrones captos ligando, & cum se soluere vellent occidendo; cum sine occasione se suaeque salua habere possent.

Religiosi.

73 Vtrum autem Clericus vel laicus sit irregularis, qui ob defensionem rerum suarum occiderit, alibi dictum est. Nunc breuiter dico, laicum non esse. Idem probabile est de Clerico, si id fecerit cum debito moderamine. Cur enim fiat irregularis ob id, quod (vt habetur cap. Dilecto. 6. de sent. excom. in 6.) omnes leges & omnia Iura ei permittunt? Confirm. Quia occisio, priuata auctoritate facta, non inducit irregularitatem defectu lenitatis, sicut cum sit publica auctoritate à Iudice eiusque ministris; sed ratione culpae. Vnde cum absit culpa, non debet censeri irregularis. Vide Sotum l. 5. q. 1. a. 8. Couarru. Clem. Si furiosus. 3. p. §. vltimo. idem postremò egregiè defendit noiter Suares in praclaro Opere suo de Censuris.

Varij modi inuadendis rem alienam. Sed difficultas est, quousque se extendat haec defensio. quare Notandum est, variis modis posse rem meam inuadi.

Primò, Si per te nitaris auferre, teque defendas contra impudentem. In hoc casu est communis sententia, posse interfici. & fatetur Couar.

74 Secundo, Si re accepta fugias. Tunc possum insequi, & ferire; vel si necesse sit, eminus telo pe-

tere, vt si quis equo meo fugiat. ita Sotus sup. a. 8. Siluester v. Bellum. 2. n. 3. & 10. & alij passim.

Probatum Primò, Quia inuasio rei durat, donec se in tutum receperit, vbi quietè possidere incipiat.

Secundò, Quia nisi id esset licitum, defensio rerum maxima ex parte esset inutilis; possent enim fures quilibet rapere, & statim fuga se proripere; in fuga enim essent tuti.

Tertio, Si re certo loco deposita, volentem ingredi in eum locum, vi impediatur. Tunc videtur concessum vt vim vi repellam, meamque rem vi recuperem: si tamen delit Iudex, cuius ope id possum consequi. ita Siluester v. Bellum. 2. num. 13. & Panorm. in cap. Sicut. 3. de Iureiurando. Idem sentiunt multi DD. fieri posse, quando quis nulla mora interposita rem suam persequitur. D. Antoninus supra. Siluest. v. Bellum. 2. num. 10. Ioannes à Lignano, cuius verba citantur ab Anton. Siluestro, Fumo, & alijs, quibus docet, *Si vi possideas rem meam, posse me eam recuperare in continenti; nec posse te mihi resistere; sed si id tentem ex intervallo. Si possideas precario, & ego eam velim mihi restitui; si deneges restitutionem, posse me ex continenti vim tuam repellere. Nam denegando, videris spoliare. Si possides rem meam clandestinè, posse me domum tuam ingredi, quod si me nolis admittere, posse me vim tuam repellere.* Verum puto haec non concedenda, si res per Iudicem possit recuperari, vel si maior perturbatio metuenda.

Quarto, Si inuadas res meas per famulum, vel arte magica per daemones; nec alia ratione, quam nece tua possit impediri.

Quinto, Si conuaueris in mea damna.

Sextò, Si impediatur iniquè meos creditores, ne mihi satisfaciant.

Septimò, Si falsa accusatione, vel falso testimonio, me fortunis coneris euertere; nec alia ratio impediendi suppetat.

Sed de his modis satis constat ex dubit. 8. & rursum aliquid dicitur dubit. 12.

DUBITATIO XII.

Vtrum pro defensione pudicitiae & honoris liceat occidere eum qui tentat violare.

Resp. & Dico Primò, Licitum est mulieri, 76 *Pro pudicitia.* adolescenti, & cuius alteri, pro defensione pudicitiae occidere inuadentem. Est communis sententia DD. quamuis D. August. l. 1. de libero arbitrio c. 5. videatur dubitare. Ratio est; quia pudicitia pluris merito aestimatur, quam multae opes: praeterquam quod in hac re sit periculum peccati. Idem Ethnici senserunt. Nam vt scribit Cicero Oratione pro Milone, adolescens, qui tribunum occiderat, volentem vim inferre eius pudicitiae, à Mario exercitus Imperatore absolutus fuit.

Dico Secundo, Fas etiam est viro honorato occidere inuadentem, qui fustem vel alapam nititur 77 *Pro vituperatione.* impingere, vt ignominiam inferat, si aliter haec da ignominiam vitari nequit. Ita docet expressè Sotus art. 8. Nauarr. cap. 15. num. 3. & Siluest. verbo Homicidium. 1. quaest. 5. & Ludouicus Lopez c. 62. Antonius Gomez. to. 3. cap. 3. nu. 23. Iulius Clarus §. Homicidium n. 26. vbi dicit *pericula fama aequiparari periculo vitae.* Ratio est; quia hic conatur auferre honorem, qui meritò pluris apud homines aestima-

æstimatur, quàm damnum multarum pecuniarum; ergo si potest occidere, ne damnum pecuniarum accipiat, potest etiam ne hanc ignominiam cogatur sustinere.

78 *Varij modi impetendi honoru.* Notandum est, varijs modis honorem alterius posse impeti & auferri, in quibus videtur concessa defensio.

Primò, Si baculum vel alapam nitaris impingere. de quo iam dictum est.

Ad depellendam contumeliam.

Secundò, Si contumelijs afficias, siue per verba, siue per signa. Hic etiam est ius defensionis. Nam, ex sententia omnium, licet contumeliosum occidere, quando aliter ea iniuria arceri nequit, (quamquam ipse armis non inuadat) ait Petrus Nauarr. lib. 2. cap. 3. num. 376. Etsi autem id non inueniam apud Auctores expressum, tamen videtur ex illis posse colligi (præciso scandalo, & alijs grauius incommodis) quando contumelia sunt atroces, & alia ratione vitari nequeunt. Ratio enim naturalis dicitur, licitam esse eam defensionem, quæ necessaria sit ad contumeliam depellendam & comprimendam: alioquin daretur licentia improbitati, optimos quosque contumelijs vexandi: quæ tamen multò quàm damna rei familiaris sunt acerbiores, magisque mordent animos. Cauenda tamen vindictæ libido. Non enim licet priuata auctoritate contumeliam vindicare, sed tantum compescere, quod etiam in vitæ & rerum defensione seruandum: tanti interest quo animo quid agas. Verùm hæc sententia non est sequenda. Satis enim esse debet in Republ. vt iniuriæ verbales verbis repelli, & legitima vindicta comprimi & castigari possint.

79 *Ad alapam vitandam.*

Tertiò, Si illata alicui alapa, cesses, vel etiam fugias; multi DD. censent in hoc casu, si vir nobilis vel honoratus huiusmodi iniuria sit affectus, posse statim repercutere, vel fugientem insequi, & tantum infligere verberum vel vulnere, quantum putatur necessarium ad honorem recuperandum. ita tenet Nauarr. cap. 15. num. 4. Henriquez de Irregularitate cap. 10. vbi citat multos pro hac sententia: inter ceteros Iasonem, Cordubam, Mantium, Pennam, Clarum, Caictanum, & Antoninum. eandem docet Petrus Nauarr. lib. 2. c. 3. num. 380. & citat pro hac sententia Mercatum. Idem tenet Victoria, relect. de lure belli num. 5. vbi dicit, *eum, qui colaphum accepit, posse statim repercutere, eum gladio; non ad sumendam vindictam, sed ad vitandam infamiam & ignominiam, etiamsi iniuriam non esset ulterius progressurus.* Vnde sequitur, si ille fugiat, posse latum statim insequi & percutere. si enim potest repercutere manentem, cur non fugientem?

Probari potest hæc sententia, Primò, Qui rem meam accepit & cum ea fugit, potest à me percuti, vt eam reuincat, vel reddat, si aliter nequit recuperari. atqui is qui illata graui ignominia fugit, honorem meum quodammodo secum defert; nam in potestate illius est eum mihi restituere, offerendo satisfactionem: ergo possum illum percutere, vt honorem meum restituat, vel saltem vt eum sic recuperem.

Dices, Est dispar ratio; nam res adhuc extat, & manet tua; sed contumelia illata, honor iam perijt; ergo hic non est defensio.

Resp. In eo est paritas, quòd sicut res potest recuperari; ita etiam honor, qui in signis excellentiæ & hominum æstimatione consistit.

Secundò probatur; Quia si damnum à te rebus meis illatum, non posset alia ratione sarciri, quàm tui percussione, posses statim percuti, vt illo modo fiat damni reparatio: ergo si violato honore, non potest fieri aliter reparatio, quàm si feriat is qui cum læsit, poterit feriri. debet autem hoc fieri in continenti, dum adhuc læsio honoris veluti pendet, suspensis hominum de tua fortitudine & generositate iudicijs.

Tertiò, Quia aliàs dabitur licentia improbis, quoduis genus contumeliæ in quemuis ingerendi: nam sola fuga vel cessatio fieri erunt; præsertim quando deunt testes, qui eos norint, vel quando non morantur in eodem loco.

Hic tamen aduerte, si læsor veniam petat, offendi non posse; quia quantum in se est, honorem restituit. vnde si alter velit ipsum impetere, poterit se tueri, vt rectè notat Petrus Nauarra.

Ob has rationes hæc sententia est speculatiuè probabilis; tamen in praxi non videtur facile permittenda. Primò, Ob periculum odij, vindictæ, & excessus: si enim D. Augustinus ob has causas egrè admittit, vt quis pro vita tuenda alterum possit occidere; quanto minùs in tali casu, ob honorem tuendum concederet? Secundò, Ob periculum pugnarum & cædium. vnde qui tali casu occideret, puniretur in foro externo, vt docet Gomez. supra n. 24. etsi mitiùs; tum quia alter dedit causam; tum quia homo intenso dolore permotus, non est omnino sui compos.

Quartus modus est, Si nomini meo falsis criminationibus apud Principem, Iudicem, vel viros honoratos detrahere nitaris, nec vlla ratione possum illud damnum famæ auertere, nisi te occultè interficiam. Petrus Nauarr. num. 375. inclinatur, licitum esse, talem è medio tollere. Eandem tamquam probabiliorem defendit Bañes q. 64. art. 7. dub. 4. addens, idem dicendum, etiamsi crimen sit verum; si tamen est occultum, ita vt secundum iustitiam legalem non possis pandere, idem tenent quidam alij recentiores. Probari potest,

81 *Ad vitandam infamiam.*

Primò, Quia si baculo vel alapa impacta velis meum honorem vel famam violare, possum armis prohibere: ergo etiam, si id coneris lingua, nam parum videtur referre, quo instrumento quis nitatur inferre noxam, si æquè efficaciter nocebit.

Secundò, Quia contumeliæ possunt armis impediri; ergo etiam detractiones.

Tertiò, Periculum famæ æquiparatur periculo vitæ, quod est commune pronuntiatum Iuris peritorum, inquit Clarus nu. 26. atqui ob periculum vitæ enadendum, licitum occidere; ergo, &c.

Quartò, Quia ius defensionis videtur se extendere ad omne id quod necessarium est, vt te ab omni iniuria serues immunem. monendus tamen detractor priùs esset, vt desisteret.

Verùm hæc quoque sententia mihi in praxi non probatur; quia multis occultis cædibus cum magna Reip. perturbatione præberet occasionem. In lure enim defensionis semper considerandum, ne eius vsus in perniciem Reipub. vergat: tunc enim non est permittendus. Accedit, quòd etsi speculatiuè vera esset, tamen vix in praxi posset habere locum. Nam infamia vel est illata, vel non est. Si est illata; non extinguetur per mortem infamantis. Si non est illata; plerumque non satis constat, aliter non posse eam impediri: ac proinde non poterimus eo modo defensionis vri.

82

83
Si promover
ad duellum.

Quintus modus est, Si aliqua occasione me provoces ad duellum, & nisi acceptem, censebor ignavus & meticulosus; nec potero amplius in aula comparere, vel ullam promotionem militarem sperare, vt in quibusdam aula Principum dicitur vitatum. Cur enim tali euentu non possim duellū acceptare: non equidem animo illum interficiendi, sed comparandi in loco conducto, ne famam & opinionem strenuitatis (quæ nobilibus æquè est chara atque ipsa vita) amittam? ita tamen vt si me inualeris, statim me tueri cum debito modamine. Confirmatur Primò, quia si quis mihi velit adimere vitam vel bonam, nec possim aliter ea tueri nisi acceptando duellum, possem acceptare: vt patet dub. 8. cur non etiam vt seruum meum honorem & famam?

Dices, Recusare duellum non est dedecus apud sapientes, sed tantum apud stultos: ergo, &c. Respondetur, Quidquid sit, est tantum dedecus, vt passim apud nobiles pluris æstimetur quam omnium honorum amissio; imò sæpè quàm mors ipsa: ergo iure naturæ possunt hoc dedecus à se depellere, etiam cum vitæ periculo.

Confirmatur Secundò, Quia acceptare duellū, & comparere tali loco, non est intrinsecè malum, sed quiddam adiaphorum, quod bene & malè fieri potest: ergo si iusta causa subsit, poterit licitè fieri. ac conservatio honoris, qui tanti æstimatur, est iusta causa: ergo, &c.

84 Ha rationes videri possint alicui probabiles. Nihilominus in praxi contrarium sequendum sentio, tum ob alias causas: tum etiam, quia Ecclesia sub grauissimis pœnis vetuit duella, vt patet ex Conc. Tridentino sess. 2. c. 19. de reformat. quod meritò potuit, ob maxima mala, quæ alioquin sequerentur; tum denique, quia is qui duellum offert, non nititur me spoliare meo honore: sed si honoris amissio sequi videtur, id solum est per accidens & ex consequenti, aliaque ratione impediti potest. Primò, Si dicat se paratum fore, si per Ecclesiam decreta liceret. Secundò, Pronocentem expecturum, quicum negotium habeat, si palàm & non proditoriè aggressus fuerit.

85
Non tenetur fugere, si fuga sit ad decorem.

Dico Tertio, Qui fuste vel pugno inuaditur, non tenetur fugere, si fuga illi esset ignominiosa, sed potest silitere gradum, cum animo se defendendi, & ignominiam impediendi. ita cõmuniter DD. Ratio est; quia non tenetur sustinere illam ignominiam, (quæ pluris æstimatur, quàm multa pecuniæ iactura) ne lædat inualorem. Idem dicendum, quando vita vel fortunæ inuaduntur.

Tenetur, si non sit.

Quòd si fuga non sit illi ignominiosa; tenetur fugere, vel alapam sustinere, (saltem lege charitatis) vt tantum malum euitetur. Vnde Ecclesiastico vel Religioso non liceret se tueri cum morte alterius, ad alapam vitandam; maxime quando fugere posset, quia fuga illi non est ignominia.

86
Non tamen peccabit contra iustitiam.

Vtrum verò si Religiosus nolit fugere, sed se tueri, peccet contra iustitiam, lædendo vel occidendo inualorem, quæri potest. Puto non peccare contra iustitiam, maxime si vita vel fortunæ inuadantur. non enim ex iustitia tenetur fugere: & hæc bona talia sunt, vt possit ea defendere. Idem dicendum, si graues ictus baculi vel pugni inferendi; quia vt hos auertat, potest se tueri. Ita Iulius Clarus, de homicidio, nu. 32. vbi generatim docet, inualum non teneri fugere, etiam si possit: siue fuga sit dedecori, siue non; dicitque esse com-

muni opinionem Iurisperitorum. quod intellige, non ita teneri, vt peccet contra iustitiam, si se defendat. videtur tamen peccare contra iustitiam, si ob leuem alapam vitandam occidat: quia res, quam defendit, magni momenti non censetur: ac proinde non videtur ei esse ius, causa illius retinende, tantum malum irrogandi.

DVBITATIO XIII.

Vtrum pro defensione alterius liceat occidere inualorem, & an ad hoc teneamur.

Dico Primò, Possè nos vitam proximi, quæ ab alio priuata auctoritate impeditur, tueri, etiam cum interfectione inualoris, si aliter defendi nequit, est cõmunis DD. vt docet Clarus §. Homicidium, n. 27. & 28. Probatur Primò, quia sicut quisque potest tueri vitam suam; ita etiam proximi, qui charitatis & naturæ nexu ipsi est coniunctus. Secundò, quia talis censetur innocens, etsi fortè inuasiõni causam dederit; nam iniuste inuaditur: atqui licitum est defendere causam innocentis; imò charitas ad hoc obligat, quando sine graui incommodo nostro vel alterius id fieri potest. idque verum est, etiam si ille noller defendi, sed vellet se pati occidi: quia cum non sit dominus suæ vitæ, non potest eam alteri donare; ac proinde non potest alijs ius defensionis adimere.

87
Pro defensione proximi.

88
Etsi velit occidi.

Idem dicendum de pudicitia, honore, & fortunis proximi, si sit sanguine iunctus, vel opem nostram flagitet: vt docet D. Antoninus, 3. p. titul. 4. c. 3. §. 2. & alij passim. Iniuria enim, quæ fit personæ nobis coniunctæ, in nos redundat. Vnde pater potest tueri pudicitiam honoremque filia, & maritus vxoris, etiam si ipsæ nolint; & occidere inualorem, quia iniuria in ipsum redundat.

Dices, Ergo maritus etiam vxorem volentem adulterari poterit occidere, si aliter tantam iniuriam prohibere nequit. Respondeo negando consequentiam: dum enim occidit inualorem pudicitia vxoris, defendit rem suam, nempe corpus vxoris, vt illud sibi saluum conseruet; occidendo autem vxorem, non defendit rem suam, sed eam interimit.

89
Maritus vxorem.

Dices, Defendit honorem, vxor enim marito magnam facit contumeliam, si in eius conspectu tantum nefas tentare audeat.

Resp. Id minore damno prohiberi posse, feriendo illam pugno vel baculo, vel ipsum adulterum armis abigendo.

Dico Secundò, Nemo tamen tenetur tueri vitam hominis priuati, cum probabili periculo vitæ suæ, etsi iure possit, si velit. Ratio est, quia non tenetur exponere vitam meam pro vita corporali proximi: possum enim vitam meam diligere præ vita cuiusuis alterius priuati. Vnde neque pro defensione parentis, quamuis id esset valdè laudabile. Secus est, si persona Principis, vnde pender boni publici conservatio, periclitetur.

90
Non tenetur cum periculo vitæ.

Dices, Quid si ex officio teneatur defendere, vt Prator, Magistratus, Princeps? Siluester, Homicidium. 1. quæst. 6. indicat, tunc cum periculo vitæ teneri. Sed contrarium est verius. non enim officium obligat, vt pro homine priuato vitam exponat, sed tantum vt pro bono publico, cuius propriè & directè est custos. vnde cum periculo vitæ tene-

91
Obligatus ex officio defendere.

tentur hostes Reipub. & latrones è medio tollere: non autem causam priuati cum eodem discrimine persequi.

92 *Non tenetur priuatus cum morte iniuaforis tueri alterum.*
 Dico Tertio, Priuatus non tenetur tueri vitam alterius priuati, quando non potest sine occisione inuaforis. Ratio est; quia vbi mala sunt paria, nemo tenetur alterum inferre, vt excludat alterum, præsertim cum id fieri nequeat, nisi horrendo illo modo occisionis proximi. Vnde etiam nemo tenetur tueri vitam suam per mortem alterius. Adde, si inuafor sit parens tuus, non potes illum occidere, vt defendas alterum id enim repugnat pietati filiorum in parentes idem, & potioritate, si Princeps; præsertim si aliàs in gubernatione Reipubl. bene se gerat. Sed difficultas est, An teneamur vitam proximi tueri vel liberare cum iactura facultatum, & quousque. qua de re dictum est q. 32. a. 5. dub. 1. de eleëmofyna.

93 *Omittens defensionem.*
 Dico Quarto, Qui non defendit vitam vel fortunas proximi, dum commodè potest, peccat quidem mortiferè contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi ex iustitia teneatur defendere. Prior pars per se patet. Altera probatur; quia peccata, quæ solum sunt contra charitatem, non obligant ad restitutionem. Tertia probatur; quia qui lege iustitiæ tenetur, si omittat, peccat contra iustitiam; & consequenter tenetur ad damnum ex omissione illa secutum. Sicut enim dum quis commissione peccat contra iustitiam, tenetur ad damnum ex commissione illa secutum; ita etiam dum omissione, tenetur ad damnum secutum ex omissione.

94 *Lege iustitiæ qui defendere tenentur.*
 Petes, Quinam tenentur lege iustitiæ alios defendere? Nauarrus cap. 24. num. 18. putat omnes Superiores ad hoc teneri erga inferiores, & inferiores erga Superiores. Sed verius est, ad hoc obligari, Primò, omnes Superiores publica auctoritate ad aliorum gubernationem præditos, idque iuxta modum & finem gubernationis cuiusque, vt sunt Principes, Prætores, Magistratus: item Episcopi & Parochi. nam & hi quoque ex officio ad hoc obligantur secundum modum suæ potestatis, & mediæ suæ gubernationis; sed in ordine dumtaxat ad spiritalia, v.g. ne subditi doctrina praua inficiantur, ne Sacramenta eis denegentur. Secundò, qui ad hoc potestate Magistratum vel Principum sunt constituti: vt tutores, & curatores. Tertio, qui ad hoc specialiter conducti, vt milites. Quarto, qui ad hoc se explicitè vel implicitè obligarunt, vt feudatarij, & omnes famuli. Alij non videntur obligari ex iustitia. Nam parens non tenetur defendere vitam & fortunas filiorum lege iustitiæ, sed pietatis & officij paterni, similiter filij non tenentur parentum vitam defendere lege iustitiæ, sed pietatis filialis. Vnde si non faciunt, peccant contra præceptum, *Honora patrem*. Pari ratione, parochiani non tenentur Episcopum & Parochum lege iustitiæ defendere (quia hoc officium non susceperunt) sed lege obseruantie. Et subditi, qui neque sunt feudatarij, neque stipendiarij, non tenentur Magistratum vel Principem defendere lege iustitiæ particularis, sed legalis, & etiam obseruantie; quamuis Princeps & Magistratus eos ex iustitiæ defendere teneantur.

DUBITATIO XIV.

Vtrum aliquando licitum sit se mutilare, & quibus euentis.

D. Thom. quæst. 65. art. 1.

Suppono Primò, Potestati publicæ licitum esse mutilare malefactores, sicut & occidere. 96

Secundò, Licitum esse se mutilare, quando id necessarium est ad corporis salutem, vt si cancer membrum occupet, si vipera vel aspis momordit, nec aliud remedium præstò sit. Ratio est; quia membra sunt ob bonum totius: ergo quando aliquod membrum est toti corpori perniciosum, ius naturæ dicitur posse secari.

Vbi aduerte, hominem teneri permittere sibi membra secari, si medici id iudicent necessarium, nec magni dolores sint perferendi: vt docet Sotus lib. 5. quæst. 2. art. 1. Ratio est, quia tenetur vitæ suæ periclitanti, medijs ordinarijs non admodum difficilibus opitulari, si tamen ingentes essent cruciatus tolerandi, non tenetur permittere, neque etiam potest ad hoc cogi. Ratio est; quia non tenetur quisquam cum tanto cruciatu vitam incerto euentu conseruare. Vnde Marius, cum ei crus aperiretur, ait: *Non est tanto dolore digna salus*. Excipio tamèn duos casus. Primò, Quando vita alicuius censetur bono communi necessaria: tunc enim ob bonum publicum tenetur, & posset cogi à Republica. Secundò, Si esset Religiosus, qui se totum constituit in potestate sui Superioris, quamuis de hoc dubitari possit, quia non videtur Superior rem tam heroicam inferiori imperare posse. Ita docet Salonijs in hunc articulum. & hoc videtur probabilius. Nisi fortè ille Religiosus esset necessarius Reipubl. vel communitati, & salus esset omnino certa (quod rarum est) & dolores non nimis diuturni.

Difficultas superest de duobus casibus: prior est, Vtrum ob animæ salutem, v.g. ad carnis tentationes vitandas aut superandas, liceat se mutilare. alter est.

Vtrum iubente tyranno possis tibi manum abscindere, si alioquin mox esses interficiendus.

Ad priorem Respondeo, Id numquam licere, vt patet can. 22. Apostolorum, & can. 1. Concilij Nicæni: vbi id expressè cauetur. Ratio est; quia id numquam est medium necessarium ad animæ salutem, non enim membra adferunt homini perniciem, (alioquin Deus prauè naturam instituisset) sed malitia & negligentia libera voluntatis. Vnde qui ob hanc causam membrum aliquod secant, tacitam quamdam iniuriam & blasphemiam Deo irrogant. Adde, neque etiam esse conueniens remedium vel vtile, quia abscissio seu castratio (de qua præcipuè est quæstio) non tollit tentationes carnis, sed solum impedit generationem: quin potius illi qui castrantur, præsertim in virili ætate, magis incitantur libidine, vt docent Patres: Basilij libro de Virginitate, circa finem; vbi id probat rationibus & exemplis; & Chrysostomus homil. 63. in Mathæum, & Augustinus libro 6. contra Iulianum cap. 5. Vnde passim reprehenditur Origenes, de quo vide Euseb. lib. 6. hist. c. 6. & Origenes. fuscè apud Baronium tom. 2. Annalium, ad annum Domini 208.

Dices, D. Marcus dicitur sibi pollicem præscidisse.

scidisse ex humilitate, ne cogeretur sacris initiari: ergo ob similem casum licebit. Respon. Hunc non fuisse Marcum Evangelistam, vt rectè docet Baronius Tom. 1. ad annum 45. sed alium quemdam Marcum anachoretam; qui nisi diuina inspiratione id fecerit, vel ignorantia probabili excusetur, laudandus in eo non est. Tali inspiratione putatur fecisse adolescens ille, qui linguam mordicus sibi præcidit, & in faciem meretricis, vt se ab eius impuro contactu tueretur, (cùm aliter non posset) expuit: de quo Hieronymus in Vita Pauli, in principio. quamuis etiam sine peculiari inspiratione eam cruentare, vel exiguâ particulâ ob hunc finem mutilare potuerit; cùm alia ratio defendendi non suppeteret. Sic miles in extrema necessitate

100

posset sibi dentes excutere, iisque loco plumbeæ glandis vt; quod aliquando factum à Lusitanis, in historijs Indicis legimus.

An iubente tyranno, vel casu urgente.

De secundo casu, Sorus supra dicit, quando necessitas abscindendi membri venit ab intrinseco, vt à morbo, vel saltem quando id per se est necessarium ad salutem corporis (vt si esset manu alligatus intra ædes, accedente incendio, vel hoste) posse te manum tuam præcindere: quia id per se est necessarium vt vita sit salua: non autem, quando prouenit ex alterius imperio.

101

Sed probabilius & verius videtur, etiam tunc licere; vt quando tyrannus vel iudex hoc imperaret. Sicut Iosephus Clitoni auctori rebellionis cuiusdam imperauit, vt mox sibi manû abscinderet, vt refert ipse Iosephus l. 2. de bello Iudaico, c. vlt. ita Toletus lib. 5. cap. 6. etsi hoc factum non bene narret, memoria fallente.

Probatur Primò, Quia pars naturaliter est propter totum: ergo ad conseruationem totius, licitum est auctoritatem habenti, partem è medio tollere: atqui quisque habet hanc auctoritatem respectu suorum membrorum; quia est gubernator & custos eorum, potestque de illis disporre vt expedit saluti totius: ergo, &c.

Secundò, Ideò nullo casu licitum est priuata auctoritate se interficere; quòd occisio sui nunquam possit esse medium necessarium ad saluandum aliquid in ipso homine præstantius vita: atqui in homine est aliquid præstantius membro, propter quod ipsum membrum est, & ad quod conseruandum aliquando est necessarium amputare membrum: ergo est licitum. Nec refert, illam necessitatem prouenire ab extrinseco; quia necessitas est in ipso homine, siue proueniat à natura, siue ab ipso tyranno. itaque licet peccet is, qui hanc necessitatem imponit, non tamen peccat, qui tanta necessitate pressus, eo medio ad finem suum naturalem vitur. Nec obstat, quòd Respub. non possit iubente tyranno & excidium minante occidere innocentem: quia iste est suppositum per se consistens & sui iuris, non habens essentialem ordinem aut dependentiam à Respub. sicut membrum naturale à corpore. Vnde Respub. non habet eam auctoritatem in suos ciues, quam habet homo in membra vitæ suæ non necessaria. Confirm. Quia hæc membra non sunt absolutè necessaria corpori, sed solùm ad ornatum & commoditatem: ergo potest hæc perdere propter salutem totius; sicut & alia omnia quæ non sunt omnino necessaria ad vitam, possumus propter vitam prodigere, quando aliter salua esse nequit. Et sanè valdè mirum videtur, hominem non posse

sibi præcindere digitum, vel auriculam, vel nasum, vt mortem euadat à tyranno intentatâ, cùm hæc omnia sint propter commoditatem totius, & salus totius possit sine his consistere. Quare non solùm iubente tyranno puto hæc posse abscindi & perdi, sed etiam absque præcepto, quando sic putaretur flectendus ad misericordiam.

Dices, Ideò licitum est abscindere membrum alligatum, quia vim infert toti; vim autem vt repellere licet. atqui hæc ratio non habet locum iubente tyranno. Non enim tunc membrum, sed tyrannus vim infert, vnde ipse, non membrum periri potest. Confirm. Quia non sumus domini membrorum nostrorum, sed custodes. ergo non possumus de illis pro arbitrio tyranni disporre.

Respond. Non illa sola est ratio, sed etiam, quia possumus disporre de membris non necessariis ob salutem totius, quando aliter saluum esse non potest, vt dictum est. Deinde non proprie vim infert membrum alligatum, sed vinculum, vel potius ipse alligans: alioquin si homo medio corpore alligatus esset, sibi ipse vim inferret; ac proinde se ipsum posset interficere, si cum ingenti cruciatu victus esset: sicut si alius me cum ingenti cruciatu vinceret, possem illum perimere, etiam si ego simul periturus essem. Ad Confirm. Inde rectè sequitur non posse nos pro nostro vel tyranni nudo arbitrio de partibus corporis nostri disporre; verùm quando id ad grauissimum malum auertendum est necessarium, non fit pro nudo nostro arbitrio; neque ad id necessarium est dominium. Sic possum mihi infligere vulnus, & detrahare adipem, si id necessarium sit, ad aliud vulnus, vnde alioqui mors impendet, curandum. Imò valdè probabile est, ob salutem Reipub. posse me mihi præcindere nares, aures, & labia, sicut fecit Zopyrus, de quo Herodotus lib. 4. Etsi enim non sumus horum domini, ita vt pro arbitrio possumus de his disporre; tamen nulla apparet ratio, cur ob causam tanti momenti non possumus ea perdere, cùm ad vitam non sint necessaria, sed solùm ad ornatum & commoditatem. Sic propheta iussit se vulnerari, 3. Reg. 20. quod sanè Dominus ei non præcepisset, si esset ita intrinsecè malum, vt auctores alterius sententiæ imaginantur. Sic etiam quædam sanctæ virgines sibi nares præciderunt, vt euaderent periculis tyranni. Nec refert, si dicas hæc membra esse minoris momenti: quia neque horum sumus domini, sed solùm custodes & rectores; & ita idem fundamentum in his locum habet. quòd si hæc minoris momenti possumus perdere ob minores causas, poterimus manuta totam perdere propter causam maximam, nimirum ad vitam seruandam.

Dices, Etiam si id possit fieri ob grauem causam, non tamen tali modo; nimirum ad imperium tyranni. Sed nulla est ratio cur non possit fieri cogente tyranno, & minante mortem odio priuato, vel ob causam politicam. Secus autem si ob causam Religionis: verbi gratia, quia absoluisi penitentem, quia fecisti Sacrum. tunc enim præcindendo tibi manum ad imperium tyranni, videreris punire & improbare factum tuum veluti pœna dignum; quod redundaret in iniuriam Religionis.

DVBITATIO XV.

Quando homicidium casuale sit peccatum,
& quando non.

D. Thomas quaest. 64. art. 8.

102
Homicidium fortuitum.

Respondeo & Dico Primò, Homicidium quod omnino casu fit, non est peccatum; unde nec propriè *Homicidium* vocatur; sed occisio simplex dicitur autem casu fieri, quod nec in se, nec in causa sua est voluntarium.

1. Si causa non erat efficax.

Tale est Primò, Quando causa non erat efficax, ita vt ex ea non soleat vt plurimum talis effectus sequi; sed aliunde, nempe ex eo quod per accidens contingitur; vt si alicui inflixisset vulnus non letale, sed mors secuta est vel malitia medici, qui noxia apposuit, vel negligentia eiusdem; vel reueritate læsi, qui remedia opportuna adhibere noluit. Hæc occisio censetur tibi fortuita: vnde non eris reus homicidij, nec teneberis ad restitutionem vt homicida, sed solum vt vulnerans: vt rectè Sotus lib. 5. quaest. 1. art. 9. & Antonius Gomez. tom. 3. cap. 3. n. 25. estque communis sententia Iurisperitorum, ex L. Qui occidit. 30. §. finali. 7. Ad legem Aquilia. Et probari potest ex cap. Significasti. 2. de Homicidio. vbi Innocentius III. dicit: *Si percussio, medicorum iudicio letalis non fuit, percussor post penitentiam, ad cautelam iniunctam, poterit in officio sacerdotali ministrare: aperte indicans non esse irregularem.* Ratio est; quia etsi vulnus sit aliqua occasio, tamen reuera non est causa mortis, sed negligentia medici, vel ipsius læsi: tenebatur enim vterque diligentiam adhibere. Vnde illi qui neglexit imputandus effectus. Secus tamen, si eo loco non erant, qui possent vulnus curare, & læsus debitam diligentiam præstitit: tali enim tempore & loco vulnus censetur letale.

2. Si diligentia periculum exclusit.

Secundò, Si dans operam rei licitæ, vel illicitæ, adhibuisti sufficientem cautionem, ne inde aliquid incommodi sequeretur: tunc enim etiam si fortè secuta fuerit mors alicuius, non tibi imputabitur; quia nec in se, nec in causa erit volita. Nec obstat, quòd causa fuerit periculosa, ac proinde videatur mors volita in causa: quia diligentia abstergit periculum. Ita sentiunt passim recentiores; qui etiam volunt tunc non incurri irregularitatem. Si enim nulla est hæc culpa occisionis, cur sit irregularitas? nam hæc, cum in pœnam statuta est, (vt in præfenti casu) sine culpa non contrahitur. Sed quidquid sit de irregularitate, (de qua alibi) certum videtur, hæc nullam esse culpam homicidij, vel obligationem restitutionis: eò quòd mors sit verè fortuita: vt docet Caietan. art. 8. quod declaratur exemplis.

104
1. Clerici venatorij.

1. Clericus dans operam venationi cum armis, (quod ipsi est vetitum) casu hominem interficit: nempe quia crepuit fistula, vel hominem ferina pelle tectum putauit feram. etsi enim sic venando, peccet contra dignitatem status Ecclesiastici, & consequenter contra virtutem Religionis, nullo tamen modo peccato iniustitiæ, vel homicidij.

2. Clerici chirurgi.

2. Clericus peritus chirurgiæ, incidit strumam vel apostema ex artis præscripto; monet ægrum, ne se vento committat. ille neglectis monitis, confert se ad messem, corripitur febris, moritur. hæc mors non potest Clerico imputari, (quamuis operam rei illicitæ dederit) sicut nec laico, si laicus

chirurgus incisionem fecisset. habetur iste casus cap. Tua nos. 19. de Homicidio; vbi etiam satis significatur non esse irregularem, si id causa pietatis fecit, & sufficientem diligentiam adhibuit. quare te vide plura apud Medin. 1. 2. q. 73. art. 8.

3. Accedit quis ad vxorem alterius: interuenit maritus, inuadit adulterum: adulter se debito moderamine defendens, matrum interficit: non est reus homicidij, sed occisio illa censetur fortuita. Ratio est, quia neque est culpabilis in causa. Nam adulterium est causa remota, & occasio dumtaxat, non enim est via ad occisionem mariti, sed potius adulteritarius enim mors mariti ex eo sequi solet. Neque etiam est culpabilis in defensione: quia positus in illis angustijs poterat se defendere (non enim tenebatur se pati interfici) cum debito moderamine. vnde etiam non contrahit irregularitatem, iuxta probabilem multorum sententiam, quam tenet Petrus Nauar. lib. 2. c. 3. n. 362. vbi pro eadem adducit Mercatum & Siluest. Idem tenet Medina supra. Idem dicendum quando aliquis alterum conuicio incitauit ad se inuadendum; conuicio enim non est via ad occisionem læsi, sed conuiciatoris potius. Contrarium docet Nauar. c. 15. n. 7. citat pro se Antoninum: sed hic nihil tale ibidem docet. & Caietanum q. 64. art. 8. sed Caiet. loquitur de eo qui dat operam rei illicitæ, quæ natura sua ad occisionem tendit. Nec obstat c. Dillectus. 13. cap. Ex litteris. 15. & cap. Ioannes. 23. de Homicidio; quibus insinuat, dans operam rei illicitæ esse irregularem, si inde sequatur mors; quia id intelligendum de re illicita, quæ ideò illicita est, quia periculosa ex se; eò quòd plerumque ex ea mors sequatur: vt Auctores citati docent, & optimè Bañes q. 74. art. 8.

Aduerte tamen, Si suspicabatur talia incommoda ex adulterio secutura, tenebatur ex charitate abstinere. Vnde volendo adulterium committere, peccat non solum peccato adulterij, sed etiam contra charitatem proximi, quatenus per adulterium constituit se in necessitate damni proximo inferendi. adulterium enim tunc non solum habet rationem adulterij, sed etiam periculi alterius: quamuis indirectè & per accidens, ratione inuasionis alterius. Quando tamen constitutus est in tali periculo, non peccat, etiam si se defendendo, occidat alterum; quia ius habet se tuendi. Idem dicendum, si imminente marito poterat fugere; tenebatur enim ex charitate, si videbat inde marito periculum. vnde non fugiendo peccat contra charitatem proximi: non tamen peccat, si postquam non potest amplius fugere, se defendendo, occidat inualorem. occisio enim illa non est peccatum, (quia non censetur voluntaria) sed effectus per accidens secutus ex peccato. Simile est in eo, qui post votum castitatis contrahit matrimonium: peccat enim contrahendo, quia exponit se periculo faciendi contra votum per debiti redditionem; cum tamen post contractum petitur debitum, non peccat reddendo; quia negare non potest. si tamen commodè posset auertere petitionem, peccaret reddendo.

Dico Secundò, Si occisio non omnino casu fiat, eò quòd in opere periculoso non sit præstita cautio necessaria, erit peccatum iniustitiæ & homicidij, mortale vel veniale, pro ratione negligentiae, ita Caiet. art. 8. & alij. Probat, quia erit voluntarium in causa; nempe in omissione cautionis, & di-

109 & diligentia debita; sicut submersio navis est voluntaria in negligentia gubernatoris. vnde non censetur omnino casualis. Quod tamen non sit maius peccatum, quam illa negligentia, probatur, quia non est voluntaria, nisi ratione illius negligentia: vnde non potest nisi ratione illius imputari ad culpam. si ergo negligentia sit gravis, erit culpa mortalis: si levis, erit venialis: si nulla, culpa quoque erit nulla.

DVBITATIO XVI.

Virum mors, vel aliud damnum alicui tertio ex tuo maleficio obueniens, tibi imputetur.

Exemplum sit: Occidisti occulte Petrum; imponitur homicidium Paulo, qui cum Petro exercebat similitates; capitur Paulus, afficitur supplicio.

110 Respond. & Dico Primò, Si nec ea intentione occidisti Petrum, vt Paulo inde damnum eueniret, nec aduertisti euenturum; non censetur causa mortis vel damni Paulo, vnde nec teneris ad restitutionem.

Dammum tertio prater intentionem proueniens. Probatum Primò, Quia hoc damnum Paulo merè per accidens euenit ex actu tuo: (non enim occisio Petri erat directa via ad nocendum Paulo:) per se autem & directè prouenit ex malitia accusatoris, vel testium: ergo non potest tibi imputari.

Secundò, Quia tale damnum non prouenit vt plurimum tertio ex huiusmodi actione, sed rarò: ergo non tenebaris aduertere illud secuturum: ergo si non aduertisti, non teneris ad restitutionem; quia nihil omisit considerare vel cauere in tua actione, quod ratione tertij considerare vel cauere tenebaris.

Tertiò, Illud damnum nec in se nec in causa est volitum: ergo censetur fortuitum. Consequentia patet ex dub. superiore. Antecedens probatur. Non in se volitum est; quia ignoratur euenturum, nec de eo cogitatur. Non in causa, quia effectus non censetur volitus in causa, nisi probabiliter ex ea proueniat. qui enim rarò prouenit, non censetur magis in illa causa contineri, quam non contineri; sed potiùs minus.

111 Sed quid si aduertas damnum secuturum tertio? Multi DD. videntur sentire, tunc committi peccatum iniustitiæ respectu tertij.

Si scias euenturum. Resp. & Dico Secundò, Probabilius videri, etiam si putes inde damnum tertio obuenturum, te non peccare peccato iniuriæ in tertium: ac proinde non teneri ad restitutionem. colligitur ex dictis dub. 15. ita docet Sotus lib. 4. quæst. 6. art. 3. ad quartum argumentum, Lopez to. 1. c. 63. & multi alij. Probatum, quia quando ex aliqua actione sequitur damnum tertio, non ex natura actionis, vel vt plurimum, sed ex malitia vel ignorantia aliorum, quæ se immiscet; non censetur illa actio iniuriosa tertio; vt patet ex supradictis. atqui hæc occisio Petri est talis: ergo non censetur iniuriosa Paulo.

Dices, Qui aduertit ex opere suo secuturum damnum alteri, tenetur debitam cautionem adhibere, ne sequatur: omnis enim prudens hoc faceret. atqui iste non adhibuit debitam cautionem: ergo omissione istius censetur causa damni.

112 Respondeo, Quando damnum sequitur ex opere, non naturâ operis, sed per accidens, non tenetur ex iustitia cauere ne sequatur, sed solum ex charitate; (vnde quando habet grauem causam aliquid faciendi, ne ex charitate quidem tenetur) itaque omittendo cautionem, & non impediendo damnum, non peccat contra iustitiam, sed solum contra charitatem, quæ non obligat ad restitutionem.

Confirmatur aliquot exemplis. Primum, Si fueris Petri thesaurum, vnde putes illum dolore moriturum, non censetur homicida, nec es irregularis, quia hoc damnum non ex illo furto directè, sed ex animi voluntario affectu secutum: poterat enim & tenebatur dolorem mitigare. si non fecit, sibi mortem suam imputet. Secundum, Vendis arma militi, quibus malè vsurum putas; non tamen idè censetur auctor illorum malorum: quamuis pecces contra charitatem, si ipse alioqui illa mala non fuisset factururus. Vendis ludæo agnum, quem putas sacrificaturum; non tamen es causa sacrilegi sacrificij.

Sed quid si intendas, vt tertio damnum sic eueniat: vt si cum vendis arma militi, optes in animo occidi inimicum tuum, & ea intentione vendas. Quidam putant te tunc teneri. ita Sotus supra. & Cordub. lib. 1. q. 31. art. 3. Sed contrarium verius videtur. vnde

Dico Tertiò, Etiam si intendas damnum tertij; si tamen actio exterior cum circumstantiis talis sit, vt ex ea non sequatur damnum vt plurimum, seu ex conditione actionis, sed aliunde; non erit peccatum iniustitiæ. Probatum, quia secundum communiorum opinionem Theologorum, intentio non facit vt opus sit iniustum, nisi aliàs ex natura sua & circumstantiis tale sit. ergo cum hæc actiones, de quibus agimus, non sint iniustæ respectu tertij, ex natura & circumstantiis; non fiunt iniustæ ex intentione. Ratio est, quia intentio accipit speciem suam ab obiecto: ergo si obiectum non est iniustum respectu intendentis; neque intentio iniusta erit, sed solum contra charitatem. Obiectum autem intentum, non esse iniustum respectu intendentis, patet; quia quod intenditur, est vt mors illi eueniat aliorum malitia: atqui hæc nulla est actio iniusta, quæ ab intendente in tertium dirigatur. Etsi enim illatio mortis sit iniusta respectu eorum à quibus procedit; non tamen respectu illius à quo non procedit, quamuis illam optet fieri. quare nulla etiam est iniustitia in illa intentione: ac proinde illa intentio non potest eam communicare operi externo. Deinde, intentio non facit, vt opus externum magis sit damnosum aut noxium, aut magis violet æqualitatem; ergo si per se non est iniustum, intentio nocendi non facit iniustum: suppono enim, aliàs esse satis voluntarium. vide plura inf. cap. 12. dub. 18. num. 129.

Ex his innumeræ quæstiones solui possunt, quibus queritur, Virum sit peccatum contra iustitiam, an tantum contra charitatem.

Dico Quarto, Si actio exterior talis sit, vt ex ea plerumque tale damnum tertio sequi soleat, erit peccatum iniustitiæ, etiam si illud damnum non intendas, nisi fortè in ea actione iure tuo vtaris.

114 Prior pars patet ex dictis. Altera probatur; quia qui vitur iure suo, nemini facit iniuriam; quamuis possit peccare contra charitatem, si parum ipsius interfit illo vti: vt si venas aquarum per

per tuam prædium currentes, è quibus aqua in puteum vicini influebat, prætextu alicuius operis interceptas: si cloacam in prædium alienum aperias, &c.

DYBITATIO XVII.

Vtrum homicidium, vel aliud damnum irrogatum per mancipium tuum, vel animal, tibi imputetur; & quid si per filium.

115 **R**espondeo, & Dico Primò, Si tua culpa lata factum est, tibi imputatur, & teneris ad restitutionem totius damni; vt, si iusseris, suaseris, impuleris, vel si negligens fuisti in præcauendo. Neque tunc sufficit, seruum vel animal noxæ dedere, id est, ad noxam seu damnum sarcientium, sed totum damnum compensandum: vt habetur L. Si seruus. 2. de noxalibus action. & cap. Si culpa 9. de iniuriis & damno dato. Dixi culpa lata quia de leui & lenissima extra contractum & officium, non teneris: vt supra cap. 7. dub. 6.

116 **D**ico Secundò, Si nulla tua culpa interuenerit, non teneris ad totum damnum; sed sufficit, mancipium vel animal noxæ dedere: liberum tamen tibi est vel damnum compensare, vel rem quæ nocuit dedere. Est communis sententia DD. & habetur expressè locis citatis. Vide Siluestrum Restitutio 2. versus finem. & Restitutio 3. q. 4. Ratio est, quia dominus non tenetur hic ratione sui, sed ratione rei suæ, quæ restitutioni obnoxia manet: mancipium quidem ratione culpæ (si enim non peccauit, non manet obnoxium) animal verò ratione legis ita disponentis. Cumque mancipium & brutum nihil habeant à se distinctum, quod pro damno accipi possit, cõcessum est ei qui damnus accepit, vt ex ipsorum corporibus sibi compenset: vtrumque enim pretio est æstimabile. Hinc fit, vt dominus subeat obligationem restituendi pro damno, vel corpora ipsorum, vel damni pretium.

Sed dubium est, Vtrum in conscientia tenearis ante Iudicis sententiam.

117 **R**esp. & Dico Tertio, Seposito Iure positiuo, non tenetur dare corpora, vel pretium damni, ante sententiam. Probatur Primò,

Quia nec tenetur ratione rei acceptæ, cum hæc non extet, nec ratione iniuste acceptionis vel damnificationis, quia absque omni eius culpa commissum. Secundò, Quia seruus Iure naturæ non manet obnoxius restitutioni, ita vt ipse se debeat tradere læso in compensationem; quinimò potest se abscondere & fugere: ergo nec dominus Iure naturæ tenetur illum tradere, sed potest iuuare ad latebras & ad fugam. Si enim est aliqua obligatio in domino ad eum tradendum, ea est secundaria, orta ex obligatione serui, qui est auctor damni. itaque cum seruus non teneatur se tradere pro damno, nec dominus tenetur. Idem dicendum de animali: non enim animal Iure naturæ manet obnoxium læso, quia non peccauit; sicut neque statua aenea, quæ casu lapsa, aliquem læsit, obnoxia manet.

Obiisio. **D**ices, Is qui læsus est, Iure naturæ potest compensare sibi damnus ex re quæ læsit, si præter se ipsam illa nihil habeat: ergo, &c.

Resp. Primò, Antecedens non esse verum, vt pater in statua: non enim statuam illam sibi vindicare potest. Secundò, etiam si verum esset, non tamen inde sequeretur, dominum teneri tradere, nec posse abscondere. Nam illud ius læsi solum est conditionatum, nempe si possit animal vel seruum capere. Seruus enim potest fugere, & se abscondere. Itaque dominus vt sibi vel seruo consulat, potest ad hoc iuuare, nisi aliunde prohibeatur.

Dico Quarto, Probabile est, neque Iure positiuo ad id teneri ante sententiã. Petr. Nauar. l. 2. c. 1. n. 38. putat id esse verius, quia ista leges videntur esse pœnales. Sed non propriè possunt dici pœnales, cum apertè excludant omnem culpam domini, vt pater L. Si seruus. & cap. Si culpa. supra; sed constituunt id, quod est contentancum naturali æquitati, & quid in tribunalibus debeant Iudices indicare. interdum enim Iudex auctoritate legis potest decernere per sententiã aliquam restitutionem, quæ ante sententiã non erat debita, sicut enim in pœnam potest iniungere aliquam solutionem; ita etiam ob pacem publicam, dum æquitati est consonum.

Ratio igitur, cur ista leges ante sententiã non obligent, est; quia videntur solum pertinere ad forum externum, neque aliter vsu receptæ. Nam homines passim ignorant has leges.

Dices, Gregorius I X. cap. vlt. de iniuriis, sic ait: *Obiisio. Quod si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris; nisi ea dando passis damnus, velis liberare reipsum.* vbi apertè insinuat obligationem ante sententiã.

Resp. Ob hoc argumentum, est satis probabile contrarium, idque multi DD. tenent. Responderi tamen potest, illa verba posse intelligi de obligatione in foro externo; quod insinuant illa verba: *Nisi velis liberare reipsum,* nempe ab impetitione actoris: vel certè non est vsu receptum.

Notandum est, Si seruus vel animal cõperint esse extra potestatem domini, definit erga illum actio: vt habetur §. Omnis autem. Instit. de noxal. action. Si in alterius potestatem venerit, erit actio contra illius dominum: si fuerit manumissus, conuenietur vt liber. poterit quidem dominus vendere, sed tenetur emptori indicare vitium, id est, esse obnoxium. Hæc & alia vide Instit. & de noxalibus actionibus; pertinent enim ad forum externum.

Sed quid si filiusfamilias occiderit, vel damnus dederit?

Resp. & Dico Quintò, Parentem non teneri ex delicto filij vel damnus sarcire, vel filium noxæ dedere, si absque parentis culpa commissum. Instit. supra, §. vltimo. Ratio est, Primò, Quia iniquum est, vt nequitia filij vel filia, parenti, ultra ipsorum corpora, damnola fit, vt de seruis dicitur Instit. supra, §. 1. Cumque ex alia parte parens non sit dominus corporum horum, (sunt enim libera) non etiam ratione horum, actio contra parentem potest institui. Confirmatur, Quia nimis asperum est, vt parens cogatur corpora liberorum suorum noxæ dedere. Secundò, Quia filiusfamilias cum sit liber, pro suis delictis conueniri potest; vt habetur §. vltimo, supra. manet enim ex suo delicto obligatus tamquam liber, & capax domini. Vide Siluestrum Restitutio 2. versus finem.

118
Petr. Nauar. l. 2. c. 1. n. 38.
Non teneris ante sententiã.

119
Nam homines passim ignorant has leges.

Contrarium tamen non minus probabile.

120
Notandum est.

121
Si filiusfamilias damnus dederit.

DUBITATIO XVIII.

Utrum homicidia & damna, quae inferuntur per triremes Turcarum, imputentur remigibus Christianis ibi captis, ita ut peccent contra Iustitiam, vel saltem contra charitatem.

122
Sententia
Nauarr.

NAuarrus c. 27. nu. 63. docet, eos peccare mortaliter ducendo remos, quando contra Christianos agitur, potiusque debere oppetere mortem: non tamen explicat, utrum contra Iustitiam, an contra charitatem. Ratio ipsius est, quia cooperantur ad homicidia & damna Christianorum. Etsi enim remigatio illa per se & in genere spectata non sit opitulatio ad malum, nec mala; tamen ut hic & nunc fit, est verè & propriè cooperatio homicidij; ac proinde mala. actiones enim spectanda in indiuiduo cum circumstantijs sicuti sunt. Addit tamen Nauarr. non videri excommunicatos per Bullam Cœnæ (ubi excommunicantur, qui Turcis, & alijs nominis Christiani hostibus auxilium quomodolibet præstant.) quia graui metu compulli faciunt, quales non videtur Summus Pontifex velle comprehendere. Idem docet fustius in cap. Ita quorumdam. 6. de Iudæis, notab. 11.

Non peccat
remiges.

Sed verius est, non peccare, quando flagris & metu mortis ad id compelluntur. Neque enim peccant contra Iustitiam; quia remigatio non est actio naturæ suæ perniciosæ Christianis, sed indifferens; sicut aurigatio. est enim delatio naui per mare, qua Turcæ vectores benè & malè uti possunt: quòd autem cedat in perniciem Christianorum, est ex malitia Turcarum: ergo quando graui supplicio vrgentur, non censentur cooperari voluntariè ad damna Christianorū: sicut qui timore mortis reddit depositum furioso, non censetur ei cooperari ad necem, quam infert inimico; & auriga, qui dominam suam vehit ad locum adulterij, non censetur ei cooperari: ut fatetur Nauarrus. Secus de ijs qui tormenta in Christianos dirigunt, ignemque applicant, quia directè damnum inferunt.

Neque etiam contra charitatem; quia nemo tenetur ex charitate vitam suam exponere; nisi probabile sit illi, damnum auersum iri: atqui id non est probabile illis remigibus: etsi enim vnus vel alter cesset à remigando, non ideo alij cessabunt, sicque damnum æquè eueniet. Si tamen aliquis esset, qui suo exemplo vel exhortatione putaret reliquos cessaturos, & ita graue damnum impediendum; (v.g. ne classis Christiana superetur) teneretur ille ex charitate, etiam cum certo mortis periculo, id præstare: secus si damnum non sit tanti momenti.

123
Ad rationem.

Ad rationem Nauarræ respondeo, illam remigationem ut hic & nunc fit, non esse formaliter cooperationem: quia non fit intentione cooperandi ad cædes, sed solum materialiter. neque propriè est cooperatio, quia per se est indifferens; & solum ut subest malitiæ & vsui Turcorum concurrit ad malum, idque remorè. talis autem cooperatio non est illicita, quando non est voluntaria, sed coacta, metuque grauissimo extorta. ut patet exemplis supra allatis. Sic non propriè cooperantur capriui, qui coguntur tormenta trahere

ad locum pugnae, munire arces, aduehere arma bellica vel annonam in castra: quia hæc actiones non sunt noxia, nisi per accidens, ex malitia eorum qui his præuijs ad malum vtuntur. Simili modo valdè probabile est, licere Catholicis nauis & aurigis in Hollandia deuehere annonam ad vrbes & præsidia hæreticis infessa, & ad eorum castra, etiam si metu graui non compellantur: modò absit praua intentio, & illis cessantibus non desint hæretici plurimi qui id faciunt. Ratio est, quia hæc actio est indifferens; & si Catholici excludantur, soli hæretici, quorum maxima copia suppetit, totum lucrum capient, & Catholici ad magnam penuriam redigentur, cum vix alia ratio viuendi hoc tempore id genus hominibus ibi suppetat. Confirm. Primò, quia hæc actio nec est mala per se, ut patet, nec ex intentione agentium: quia Catholici non intendunt quidquam mali; nec ex euentu, ut fit à Catholicis; quia si ipsi non facerent, plurimi alij non deessent. ergo non est Catholicis illorum statum prohibenda: præsertim cum id esset ipsis grauissimum, & permissio nullo modo augeat vires aduersariorum. Republ. enim perturbata & tyrannide oppressa multa licent, quæ aliàs sunt illicita. Confirm. Secundò, quia si detrectent, reddent se suspectos, & fortè cogentur, aut alijs modis grauabuntur, tanquam osiores boni publici. Ita mecum sentiunt viri doctissimi in hac vniuersitate.

Quòd verò Nauarrus putat non esse excommunicatos; supposita altera ipsius opinione, nimirum, quòd non excusentur à peccato mortali; contrarium est longè probabilius. quando enim metus non excusat à peccato mortali, non excusat quoque à censura, ut aperte colligitur ex cap. Sacris. 5. de ijs quæ vi. vbi dicitur eum, qui metu communicauit cum excommunicato, esse excommunicatum: *Quia, inquit, licet metus attenuet culpam, quia tamen eam non prorsus excludit (cum pro nullo metu debeat, quis mortale crimen incurere); excommunicationis labe credimus inquirari.* Torquent se hic Canonistæ, quomodo metus non excusat à censura, cum sæpè excuset à culpa. Sed dicendum, tunc excusare à pœna, quando excusat à culpa: quando verò non excuset à culpa, ita ut culpa maneat mortifera; tunc non excusare à pœna, ut hoc loco Pontifex clarè pronuntiat.

An sint
excommu-
nicati.

DE RESTITVTIONE,
ad quam tenetur homicida.

Explicata ratione homicidij, tum voluntarij, tum fortuiti; sequitur ut dicamus de restitutione seu compensatione necessaria.

DUBITATIO XIX.

Quantum teneatur homicida vel multator restituere.

RESPONDEO & Dico Primò, Teneri soluere integras expensas, factas in curationem læsi; nam earum ipse causa efficax fuit.

Dico, Secundò, Teneri etiam restituere, non quidem quantum ipse erat lueraturus, sed quantum *destrahenda ipsius expensæ.*

124

tum illa spes lucri valebat, si quantum aliquo officio vel artificio faciebat, ijs tamen detractis, quae ipse consumere solebat, si obiit. quae enim ipse consumebat, non possunt censerī in lucris ad heredes peruenientibus. v.g. Spes lucri aestimetur 1000. id quod consumpturus erat aestimetur 500. super sunt tantum 500. restituendi. quod valde notandum. Vide Couarr. lib. 2. Variarum resolut. c. 10. n. 7. & Sotum lib. 4. de Iustit. q. 6. a. 3. ad 3.

Sed difficultas est, Vtrum ex hac summa etiam detrahi debeat aestimatio laboris. Ioannes Maior in 4. d. 15. q. 19. affirmat.

125 Sed contraria sententia est communis, Istius laboris non esse rationem habendam, sed integrè restituendum, quantum spes lucri, omnibus perpen-
 sis, aestimabitur. Ita Couarr. supra nu. 7. vltra medium, & alij passim. Probatur Primò; Quia si aestimationem laboris detrahamus, vix aliquid supererit; nam saepè lucrum non est maius, quam aestimatio laboris; vt patet in ijs artificijs, in quibus est parum ingeniosae industriae. Secundo, Quia qui alium iniuste impediuit à labore diurno, tenetur integrè lucrum illius diei facere, nulla parte detracta, ratione laboris non obiti; nam alter cupiebat laborem subire: ergo, &c. Sententia tamen Maioris videtur satis aequa, si hoc modo temperetur, vt tantum detrahatur lucro, quantum ille artifex libenter pro laboris redemptione daturus fuisset: sic enim non videtur fieri vlla inaequalitas. quòd si ille laborem nullo modo voluisset redimi cum lucri immiutione, tunc integrè restitutio erit facienda, iuxta communem DD. sententiam.

Aestimatio laboris non detrahenda.

126 *Nisi ipse maluisset illum redimere.*

127 Dico Tertio, Si homicida, vel qui damnum intulit, moriatur, tenentur heredes ex eius bonis. Ratio est; quia heredes succedunt in locum defuncti, & in omnia eius bona, & iura: vnde etiam in omnes eius obligationes, quibus ex iustitia obligabatur.

Nec obstat L. Ex Iudiciorum. 20. de accusacionibus, vbi dicitur, *penam pecuniariam, qua descendit à delicto, non transire ad heredes, lite non contestata*: quia vel intelligitur de poena propriè dicta, qua puniendus erat per sententiam is qui crimen contraxerat; quae poena non debetur ante sententiam, nec ab homicida, nec ab eius heredibus. ita cam intelligit Couarr. Vel certè lex ista solum negat heredibus occisi actionem de damno in foro externo in heredes occisoris, nisi ante mortem eius lis contestata fuerit. ita Antonius Gomezius tom. 3. c. 3. num. 37. non tamen liberat eos in foro conscientiae. nihil enim facit ad obligationem coram Deo, quòd lis ante mortem contestata vel non contestata fuerit.

DVBITATIO XX.

Quomodo aestimatio lucri futuri facienda est, cum ignoretur quamdiu fuisset victurus.

Angelus, Restitutio. 1. §. Homicida, dicit eam faciendam iuxta dispositionem Legis, Computationi τ. ad legem Falcidiam. Idem docet Couarr. lib. 2. Variar. c. 10. n. 7. circa medium. In hac lege certum tempus constituitur futurae aetatis aestimandae: ita vt si quis sit annorum 30.

vel infra, is putetur adhuc victurus 30. si sit 35. putetur victurus 25. si 40. adhuc 20. si 50. adhuc decem, semper diminuendo vsque ad 60. sicut ibi expressè habetur.

Sed cum haec lex tantum loquatur de alimentis alicui ad vitam legatis, non videtur extendenda ad nostrum casum. Deinde in foro conscientiae, spectandae quoque sunt multae aliae circumstantiae, ex quibus aestimandum est futurae aetatis tempus & lucrum. Denique qui occiderit senem 59. annorum, non teneretur nisi restituere lucrum vnus anni; qui sexagenarium, nihil: quod est contra omnem aequitatem. fieri enim potest vt sit validus, & putetur adhuc 20. annos victurus.

128 *Aestimatio aetatis in alimentis legatis.*

Respond. igitur, Non posse commodiorem regulam praescribi, quam vt illud restituatur, quod probi prudentesque viri, spectatis omnibus circumstantijs, ratione lucri cessantis, vel damni, ex occasione, mutilatione, aut etiam vitae abbreviatione emergentis, iudicauerint esse aequum. Nam si vita alicuius accisa breuiorque effecta est ex percussione iniusta, aestimandum tempus, quo vltimus putabatur eam producturus.

129 *Hic fit arbitrio prudentium.*

Hic tamen aduertendum est, Si quis vel naturali, vel *alias iusta morte* erat à medio tollendus, qui iniuste praeuenerit, non teneretur ad restitutionem; quamuis iniustitiam committeret: vt rectè docet Petrus Nauarra lib. 4. c. 1. n. 78. qui pro eadem sententia citat Nauar. & Siluestrum. Ratio est; quia non infert damnum pecuniarium; tam breui enim tempore non erat ille lucraturus quidquam.

130 *Si alias erat periturus absque culpa.*

Dixi, vel *alias iusta morte*. quia si iniuste erat interficiendus, vel à latrone, vel etiam à Magistratu, & ego praeueniam; omnino teneor restituere. Ratio est; quia alter, qui eum interfectorus erat, fuisset obligatus: ergo si ego praeueniam, similiter obligabor: non enim aliquid iuris ideò amittit vel viuendi, vel lucri faciendi in vita, quia alius eum iniuste statuerat interimere; sicut amittit, quando vel naturaliter, vel iuste per Magistratum perire debet.

131

Idem dico de quouis alio damno iniuste illato, si res per se illa apud dominum certè erat peritura, vel iusta poena, vel casu fortuito, si enim tunc culpa mea, vel etiam dolo perijt, sub eius dominio manens, non tenebor ad restitutionem. v.g. si incendi segetes, quas eluuio fluminum certè erat euerfura. Sed de hoc plura inf. cap. 12. dub. 15.

Si res per se peritura apud dominum.

Petes, Vtrum id, quod restituendum est pro lucro probabili heredibus occisi, aestimatum sit 50. aureis: vt docet Nauar. cap. 15. n. 24. in quam sententiam adducit Hostiensem.

132

Resp. Legem, quam citat Nauar. illis verbis non agere de restitutione damni; (haec enim debetur etiam ante condemnationem) sed de poena, seu multa, quae per sententiam debetur; sic enim habet edictum praetorium: *Si eo ictu homo liber perisse dicatur, 50. aureorum iudicium dabo*; & immediatè antè dixerat, *se in duplum daturum iudicium, si ex eiccto vel effuso damnum datum esset*. vnde manifestè patet, legem loqui de poena homicidij, non cuiusuis, sed fortuiti, non autem de damno faciendo. Idem docet Glossa in cap. 1. de Iniurijs, dicens: *Si liber homo perijt, 50. aureorum fit condemnatio*.

50. aureorum poena.

D V B I T A T I O X X I.

Quantum teneatur restituere, qui modum iustæ defensionis excessit.

133 **R**espondeo, & Dico Primò, Qui ab altero fuit prouocatus ad pugnam, etiam si modum fortè excessit, non tenetur ad restitutionem. ita multi recentiores. Ratio est; Quia prouocans videtur ei condonare, dum facit ei potestatem, vt contra se agat quod poterit. Idem docet Bañes qu. 62. art. 2. dub. 5. vbi dicit, eum qui voluntariè se exponit periculo, prouocando alterum ad certamen, si occidatur, non esse iniustam occisionem respectu illius, sed solum respectu Reip. vel Dei, qui est Dominus specialis vitæ. & paulò antè dicit, talem renuntiare iuri suo, etiam si in damnum filiorum id cedat. Idem videtur dicendum, quando duo prouocant se vicissim, & pari consensu pugnam aggre- diuntur.

134 Dico Secundò, Qui inuaditur ab altero sine prouocatione, si iustam moderationem notabiliter excedat, ita vt mortiferè peccet occidendo suum inuasorem, tenetur integrè damna compensare. Ita docet Nauar. c. 15. n. 27. & plerique hoc tempore. Ratio est; Quia qui ita occidit, facit alteri iniuriam, & est causa totius damni: sicut is qui dolo vel latà culpà est alteri causa damni.

Dices, Qui alterum iniuste aggreditur aperta vi, vel ex insidiis, & occidit, maiorem infert iniuriam, quàm qui inuasus, & rei indignitate commotus, occidit aggressorem: ergo ad maiorem tenetur restitutionem.

Resp. negando conseq. Non enim quantitas restitutionis, ex iniuriæ quantitate æstimanda est, sed ex quantitate damni per iniuriam mortiferam illati. itaque cùm hic interuenerit iniuria, quæ sit peccatum mortiferum, integrè damnum sarcien- dum est. Secus est in pœna; hæc enim respondet iniuriæ, non damno: vnde vbi maior fuit iniuria, maior quoque pœna est irroganda.

135 **A**duerte tamen, quosdam DD. ob argumentum prædictum docere, eum qui modum iustæ defensionis excedit, non teneri tantumdem restituere, quantum aggressorem, qui ex insidiis vel aperta vi occidit; sed multò minus. Ita Angelus, Restitutio 1. §. Homicida, Siluest. Restit. 3. quæst. 2. & Gomezius tom. 3. cap. 3. num. 38. Idem docet Sotus lib. 4. de Iustit. q. 6. a. 3. ad tertium. Vbi notandum est, Siluestrum non loqui de pœna propriè dicta, (vt Nauarrus eum exponit) sed de restitutione damnorum, quam vult fieri iudicio boni viri: de qua etiam apertè Gomezius & Angelus. Quæ sententia mihi videtur probabilis, & consentanea æquitati naturali. etsi enim damnum illud par sit, siue hoc, siue illo modo illatum sit; & compensatio non sit æstimanda ex indignitate rei, vel magnitudine iniuriæ; tamen is qui alterum inuadit, videtur ex parte amittere ius ad compensationem damni: nam sibi ipsi est causa mali; alterum iniuste inuadendo. quare si occidatur vel lædatur, sibi ex parte debet imputare. Deinde difficillimum est, iustum temperate dolorem, vt ait Angelus. Quare æquitas naturalis videtur postulare, vt non tam seuerè teneatur omnia damna rependere; idque communis humani generis sensus approbare videtur.

Dico Tertio, Qui inuasus ab altero, potest fugere, vel aliter declinare, etsi id non faciat, sed de- bita moderatione, se vel sua defendens occidat in- uasorem; non tenetur ad restitutionem. 136 Qui potest fugere.

Probatur, Quia non peccauit contra iustitiam, sed solum contra charitatem, vt ostensum est supra dub. 15. & 16. non enim ex iustitia tenebatur fugere, vel à via declinare.

Confirmatur, Quia nemo ex sua malitia, qua vult alterum inuadere, acquirit Ius in illum, quo illum obliget ad fugam, ita vt nisi fugiat, vel patiatur se interfici, censeatur ipsi facere iniuriam: sed solum tenetur fugere ex charitate, si sine honoris dispendio possit: & Ecclesiasticus tenetur etiam lege religionis; ne videlicet non fugiendo, aliquid committat, quod sanctitatem status ipsius dedecet; lege tamen iustitiæ non magis tenetur quàm secularis.

Dico Quarto, Idem omnino dicendum de eo, qui alium contumelia, vel alia iniuria affecit; si ab illo inuasus, iusta ratione se tueatur, & illum occidat, non tenetur ad homicidij compensationem. est contra Nauar. cap. 15. num. 7. ita tenet Nauarra lib. 2. c. 3. n. 362. ex Siluestro & Mercato. Colligitur ex dictis supra dub. 15.

Probatur, Quia is qui iniuriam alteri intulit, si Quia inuaditur ob contumeliam illatam.

armis ab eo inuadatur, potest se cum iusta moderatione tueri; præsertim venia petita, vel satisfactioe oblata: quia alter tunc nullum ius habet sic inuadendi priuata auctoritate. ergo si eum occidat, non facit ei in hoc iniuriam. Confirm. Quia inuasor non habet ius iustitiæ in alterum, vt ille se non defendat; neque etiam vt fugam capeat: sed solum vt satisfactionem pro iniuria offerat. ergo si moderatione debita se defendens occidat inuasorem, non facit contra ius ipsius; ac proinde non peccat contra iustitiæ: sed habet se illa occisio tamquam per accidens, & mediante alterius malitia proueniens, occasione operis iniuriosi. vt si quis seipsum occideret præ impatentia, quia domum eius succendi, non censeret ego idecirò homicida: nam ista actio iniuriosa, non est verè iniuriosa, respectu occisionis, per accidens ex ea proueniens, sed solum est contra charitatem, vt supra dub. 16. num. 112. ostensum. vnde nec obligat ad restitutionem, causa mortis illatæ.

D V B I T A T I O X X I I.

Utrum quando homicida sustinuit pœnam talionis, debeat fieri damnorum compensatio.

138 **S**emma Rosella, Restitutio 3. & quidam recentiores dicunt tunc non deberi aliam compensationem; quod etiã videtur sentire Scotus dist. 15. q. 3. art. 2. Gabriel ibidem quæst. 15. art. 2. Angelus Restitut. 1. §. Homicida; Adrianus quæst. vlt. de Restitut.

Respondeo, Verius est, in rigore omnia damna ex homicidio secuta, ex bonis homicidæ sarcien- da. Ita Nauar. cap. 15. n. 25. Couarr. lib. 2. Variar. cap. 10. n. 7. circa medium. Gomez. tom. 3. cap. 3. num. 37. & alij. Ratio est; Quia pœna infligitur à Iudice, non vt damnum parti læsæ compensetur, sed vt iniuria Reipub. & legibus illata vindicetur, aliisque terror incutiat. Vnde etiam ea crimi-

crimina, quæ nemini damnum inferunt, pœna mortis puniuntur; vt sodomia, grauis blasphemia, hæresis.

139 *Contrariū probabile.* Quamuis hæc sententia in rigore sit vera, tamen contraria est probabilis, & consentanea æquitati, præsertim cum hac limitatione: vt heredes homicidæ, quando ipse in corpore plexus fuit, in conscientia non teneantur quidquam soluere, nisi heredes occisi id exigant: ita enim ferè habet vsus, vt pœnæ talionis censeantur acquiescere, & iniuria illata videatur sic esse compensata: sic docet Michaël Salonijs quæst. 62. art. 2. Si heredes occisi exigant aliam compensationem, præter pœnam homicidæ, (quod tamen honesti non solent) tunc heredes homicidæ videntur teneri, quia damnum iniuste datum non est per pœnam talionis reparatum. Certum tamen est, heredibus occisi nihil deberi pro ipsa vita ablata, etiamsi aliàs pro ea restitatio deberetur. Ratio est; quia damnum vitæ censetur pœna talionis abundè compensatum. Ita docet Scotus in 4. dist. 15. q. 3. art. 2. Gabriel ibidem qu. 15. ar. 2. & alij.

DUBITATIO XXIII.

Utrum sit aliquid restituendum pro vita, membro, vel cicatrice.

140 **M**ulti Doctores censent, non solum pro damnis pecuniarijs ex læsione vel homicidio secutis, restitutionem pecuniariam deberi; sed etiam præcisè pro damno vitæ, vel membri, vel cicatricis, idque arbitrio boni viri. Indicat id D. Thomas qu. 62. art. 2. ad primum. Scotus lib. 4. de Iustit. quæst. 6. art. 3. ad tertium. Siluest. Restitutio 3. qu. 2. & quidam alij. Ratio est; quia qui non potest damnum totum integrè compensare, tenetur eo modo quo licet, iuxta arbitrium prudentum. Confirmatur; Quia aliqui sequeretur, teneri quempiam restituere pro vita bouis occisi, & non pro vita hominis: quod tamen videtur absurdum, eò quòd hæc sit multò pretiosior. Sed contrarium videtur verius.

141 *Pro vita serui, non autem hominis liberi restituendum.* Respondeo igitur, Etsi pro vita serui, vel animalis necessariò restitutio pecuniaria sit facienda; tamen pro vita, membro, vel cicatrice hominis liberi, nihil in conscientia necessariò deberi. Prior pars patet; Quia vita serui & animalis pretio æstimantur, quod ad æqualitatem rependi potest: vnde pro horum vita tantum soluendum, quanti plurimi vendi poterant: pro mutilatione & cicatrice, quanti plures venderentur, si illæsa fuissent.

Secunda pars est Nauatri cap. 15. nu. 22. vbi id egregiè probat: & Glossæ in cap. 1. de Iniurijs & damno dato: Ledesimæ in 4. d. 24. quæst. 25. ar. 2. dub. 7. Petri Nauar. lib. 4. de Restitut. cap. 1. n. 80. Eandem tenet Couarr. lib. 2. variarum resolut. cap. 10. nu. 7. circa medium, & Gomezius tom. 3. cap. 6. num. 12. vbi dicunt, cicatricem hominis liberi, pecunia compensari non posse: vnde idem multò magis (si consequenter loqui velint) dicere debent de vita & membro.

Probatur Primò ex L. vltima, 7. de his, qui effud. vel deiec. Cum liberi hominis corpus ex eo, quod deictum effusumve quid erit, lasu fuerit, Index computet mercedem medicis præstitas, ceteraque

impendia, quæ in curatione facta sunt, præterea operarum, quibus caruit aut cariturus est ob id, quòd inutilis factus est. Cicatricum autem, aut deformatarum nulla fit æstimatio; quia liberum corpus nullam recipit æstimationem. Idem habetur L. Ex hac lege 3. 7. si quadrup. paup. fecisse dicatur.

Dices, Has leges solum negare actionem in foro externo. Contra; Quia apertè indicant, nihil pro his deberi, eò quòd natura sua sint supra omne pretium; ac proinde non possint conferri cum iis rebus, quæ in humanos contractus veniunt, & sanè ratio nulla est, cur neganda sit actio, si in conscientia aliquid debetur: & cur non fiat eius taxatio per Iudicem, cum reliquorum damnum fiat, ipseque melius quam alius quiuus, eam facere possit.

Probatur Secundò, Heredes non tenentur compensare damnum vitæ, aut iniuriam illatam, vt Scotus fatetur: ergo nec ipse occisor. si enim occisor ex iustitia tenebatur ex suis bonis; cur non heredes ex iisdem teneantur, cum succedant in eius obligationes, sicut in iura?

143 Tertio, Quando homicida punitur pœna talionis, satisfaciunt illa pœna pro damno vitæ, vt praxis omnium tribunalium habet, & DD. supradicti sentiunt: neque enim iustum videretur ad amplius fontem obligare. Atqui per hanc pœnam corporalem nulla fit læsio pro vita compensatio; sed solum fit vindictio, quæ à reo non debetur ex Iustitia commutativa, sed à Magistratu. ergo cum post hanc pœnam censeatur in conscientia liber ab illa compensatione, quæ pro ipsa vita sit facienda; signum euidentis est, ipsum antea etiam liberum fuisse, nec Iustitiæ lege damnum vitæ debuisse compensari; sicut alia damna, à quibus non est liber post pœnam.

Quarto, Quia non potest statui, quantum pro vita vel membro ex iustitia sit restituendum; nec que vir prudens certum quid arbitrari potest. si enim dixerit mille deberi pro vita; cur non duo millia, vel tria, & sic deinceps? etsi enim homicida non teneatur ita se exhaurire restituendo, vt in extremam aut grauem necessitatem incidat; tamen si opibus abundet, numquam poterit ab arbitris tantum taxari, quin dici possit amplius deberi.

144 Quintò, Quia vitæ omnium hominum sunt æqualis dignitatis: ergo æqualis debet fieri pro omnibus restitutio; quod est absurdum.

Sextò, Restitutio, quæ debetur ex Iustitia, reparat damnum illatum præcisè ad æqualitatem: ergo vbi damnum natura sua irreparabile est, non debetur restitutio lege Iustitiæ.

Septimò, Quia nemo obligatur damnum sarcire ex bonis diuersi ordinis, sed tantum eiusdem; hæc enim sola inter se sunt commensurabilia: ergo quando non potest fieri commensuratio, non est obligatio Iustitiæ. Antecedens patet; quia aliqui qui læsisset in vita, deberet restituere in honore, vel potius in bonis spiritalibus, si pecunia non posset; quod tamen neque moribus gentium est receptum; neque vilo modo necessarium: vt passim DD. tradunt.

Ex quibus patet Primò, Solum damnum pecuniarium, secutum ex homicidio, esse ex iustitia soluendum: pro damno autem vitæ & pro iniuria solum deberi satisfactionem quamdam signis doloris & petitione veniæ. Fieri tamen potest,

potest, vt obligetur ex charitate ad aliquam pecuniariam satisfactionem, si heredes sint pauperes; & non putentur mœrorem aliter deposituri; & ipsæ eam sine graui incommodo possit præstare: tunc enim videtur saltem ex charitate & quadam æquitate naturali teneri. fortè hoc voluit D.Thomas.

Secundò, Si vir nobilis aut alius occisus sit, qui nihil lucri facebat, nihil restituendum, præter expensas in medicos, si quæ factæ sunt.

Tertio, Patet responsio ad contrariam rationem: non enim omne damnum ex iustitia est compensandum, vt patet de damno spirituali, quod tamen maximum est. Neque mirum videri debet, si pro vita animalis fiat restitutio, non autem pro vita hominis liberi; quia vita hominis liberi est supra omne pretium pecuniarium & humanum, sicut & bona spiritalia: non tamen vita animalis, vel mancipij. Hinc tamen non sequitur, minus esse peccatum occidere hominem, quam bestiam.

146 Dices, L. Prætor edixit. 7. §. 6. 7. de iniurijs, dicitur: *Posse hodie de omni iniuria, sed & de atroci ciuilitèr agi, Imperator rescripsit*: ergo potest agi in Iudicio de damno vitæ faciundo.

Respondeo, Negando consequentiam. Aliud enim est agere de iniuria vindicanda, aliud de damno faciundo. iniuria enim non debetur restitutio, sed vindicatio & multa etiam pecuniaria, quæ sit operâ Iudicis: satisfactio etiam debetur, sed non pecuniaria, ante sententiam. itaque potest ciuilitèr agi, quia potest exigi aliqua satisfactio pecuniaria, per Iudicem imponenda.

DVBITATIO XXI V.

Vtrum aliquid restituendum pro expensis funeris.

147 **R**espondeo, Ordinariè nihil pro his expensis restituendum; quamuis contrarium affirmet Nauarrus cap. 15. num. 22. Ratio est, quia etiam si naturali morte obiisset, nihilominus hæ expensæ fieri debuissent, vnde per occisionem nihil damni ex hac parte illatum; nisi fortè ex acceleratione, eò quòd citius isti sumptus fieri debuerunt, quibus adhuc aliquid lucri facere potuisset: sed hoc sub lucro cessante comprehenditur. Vel nisi extra patriam, aut alieno loco occisus sit, vbi maiores sumptus, quam domi fieri debuerunt; quod pertinet ad damnum emergens.

Pro expensis funeris.

DVBITATIO XXV.

Vtrum anime occisi aliquid restituendum ex iustitia.

148 **S**otus dist. 15. qu. 3. art. 2. Gabriel, Adrianus, & Angelus supra, docent, Si homicida subeat penam talionis, nihil amplius deberi pro vita occisi: si non subeat, debere satisfacere pro vita illius, bonis spiritualibus, per eleëmofynas, orationes, Missas, &c.

Non ex iustitia. Sed communior sententia est, non obligari ex iustitia ad hanc restitutionem; quamuis sit saluberrimum consilium, & æquitas naturalis videatur

quodammodò postulare. Vnde meritò pro satisfactione sacramentali, ipsi à Sacerdote potest iniungi. ita docet Sotus lib. 4. qu. 6. art. 3. ad tertium. Siluester supra, & alij.

Ratio est, quia bonum spirituale non potest esse pretium rei temporalis; ergo non potest ex iustitia deberi pro damno vitæ. Antecedens probatur; quia sunt res diuersi ordinis; & vita per hoc non restituitur nec in se, nec in æquivalenti, quod apud homines habeat parem æstimationem.

Dices, Deberi hæc bona non pro vita, sed quia illum priuauit facultate merendi & satisfaciendi.

Respondeo, Facultas merendi est irreparabilis, similiter meritum amissum est irreparabile: quia meum meritum non potest alteri donare, ita vt fiat ipsius. Deinde priuatio huius facultatis non potest vllò opere nostro compensari, sicut nec vita. Et quamuis satisfactio vnus alteri prodesse possit; non tamen constat, an alter aliqua satisfactione sit priuatus, nec vtrum ei profutura sit: Denique non potest in his certa mensura constitui, quæ lege iustitiæ debeat.

149

150
Facultas merendi.

DVBITATIO XXVI.

Vtrum tantummodò vxori & liberis, an etiam alijs restituere teneatur, vt creditoribus, & ijs quos occisus alebat.

Multi DD. sentiunt, His omnibus faciendam restitutionem, quia per iniuriam impediti. Verùm hæc sententia est valdè difficilis in praxi, & fortè in rigore non vera. vnde

Respondeo & Dico Primò, Probabile est, homicidam non teneri creditoribus defuncti. Colligitur hoc ex dictis supra dub. 15. & 16. Tenent Sotus, Salonius, Lopez, & alij ibi citati.

151
Creditoribus.

Probat, Nam planè per accidens obuēnit damnum creditoribus: non enim illa actio occisionis ex natura sua, vel vt plurimum est ipsi damnosa: ergo non est iniuria in illos.

Secundò, Quia creditor non habet ius in debitorem, nisi quantum extendunt se bona, quæ actu habet, vel quæ verisimiliter erat habiturus: ergo cum homicida restituit heredibus, in quos obligatio defuncti transfertur, ea quæ ipse putabatur lucraturus, non facit iniuriam creditoribus: possunt enim ab heredibus solutionem petere.

Tertio, Creditor non est ita coniunctus debitori, vt damnum, quod huic fit, debeat censi fieri creditori: nam solum per accidens, seu ciuili modo ei coheret; qua ratione innumeri possunt cum ipso coniungi. Absurdum autem videtur, omnes eos, qui cum ipso contrahunt, habere ius iustitiæ in ipso inimicum, ne ipsum occidat. Confirmatur; quia qui cum aliquo contrahunt, debent videre an ille habeat sufficientia bona, vel certè curare, vt det sufficientem cautionem: quod si non fecerint, sibi imputent; non enim tenetur inimicus ex iustitia tam procul respicere.

Quartò, Non videtur hæc obligatio vsu recepta, imò communi hominum iudicio non censetur homicida creditoribus obligatus, nisi fortè ea intentione occiderit, vt eis obellet.

Dices Primò, Homicida tenetur filijs occisi, quia parens illis ex iustitia obligabatur: ergo cum filijs, etiam

152
Filij.

etiam obligetur ex iustitia creditori, tenebitur ei occisor.

Resp. negando antecedens: Ideò enim tenetur filius occisi, quia videntur vna persona cum parente, ita vt censeantur damnum passi in bonis propriis, quæ per parentem possidebant. Neque verum est, parentem debere ex iustitia filijs, cum solum teneatur lege pietatis.

Dices Secundo, Qui hypothecam perimit, tenetur creditori de damno: ergo etiam qui interimit debitorem, qui ratione obligationis personalis, est instar hypotheca.

153
Hypotheca. Respond. Primò, negando antecedens: Nam satisfaciendo dando æquivalentem illi hypothecæ; vt si erat domus, ædificando domum similem; vel dando æstimationem, & compensando fructus pro tempore, quo eos impediuit.

Secundò, negando consequentiam: Quia debitor non obligatur secundum se, vt hypotheca; (non enim potest vendi) sed ratione bonorum, quæ actu habet, vel habiturus erat; quæ compensantur ab homicida, ipsius heredibus, quorum est defuncti debita solueri.

154
Pauperes. Dico Secundo, Etiam probabile est, non teneri illis quos occisus alebat ex liberalitate. Ita docet Sotus, Lopez, & Salonijs supra.

Probatum Primò; Quia hoc damnum merè per accidens illis obuenire censetur. Secundo, Quia interfectus non tenebatur: ergo nec interfectus; cum ipsi non censeantur vna persona cum interfecto. Tertio, Quia alioqui teneretur alere omnes famulos eius & pauperes, quos ipse sustentabat, quod tamen non est vsquam receptum.

Dices, Qui per vim impedit, ne quis alteri benefaciat, tenetur illi de damno illius commodi sperati: at homicida per vim impedit; ergo, &c.

Resp. Maior vera est; si eo modo vis adferatur, vt censeatur his velle nocere: hic autem non eo modo, neque eo sine vim infert; sed quia est inimicus, cui per accidens coniunctum est damnum aliorum. Adde, quòd si ille pauperes alebat, forè heredes facti ditiores, alent multò plures: nam singuli aliquas elemosynas dabunt.

155
Parens, vxor, filij. Dico Tertio, Occisor solum videtur obligari parentibus occisi, filijs & vxori. Ita Sotus supra lib.4. qu.6. art.3. ad tertium, & Lopez cap.62. & Salonijs qu.62. art.2. Bañes ibidem qu.6. Idem tenent multi alij. Ratio est, non quia heres succedit in iura defuncti; nam defunctus numquam ius habuit ad illam restitutionem, vtpote cuius obligatio per mortem eius orta fit: sed quia parens & filius censentur vna persona, similiter maritus & vxor: quare qui interfecit Petrum, ille vxori, liberis, & parenti eius damnum infert, eos-

que in re sua lædit. Nam veluti partem quamdam abscindit, à qua illis strictissimo nexu proueniebat utilitas. Itaque si filius interfectus sit, & parens debeat succedere; eò quòd interfectus careat prole, ipsi restitutio facienda. Similiter eo casu, quo filius debuisset parentem alere, occisor tenetur. Idem dico de vxore: ea enim commoda filijs, parentibus, & vxori eius rependenda, quæ ipse interfectus præstare debuisset. Quòd si tantummodò habet fratrem, qui fratri succedat, probabile est ei nihil deberi, nisi ratione iuris, quod defunctus ante mortem acquisiuit; quod totum in heredem etiam extraneum transit. Ita Bañes, Sotus, & alij supra.

156
Frater. Primo, Quia nec est heres necessarius, nec censetur vna persona cum eo; vnde non censetur læsus in re sua.

Secundò, Quia communi hominum iudicio non dicitur ei damnum illatum, sed potius commodum. citius enim fruitur eius bonis; & si vixisset, forè alios heredes instituisset.

Aduertentiam, probabile esse, homicidam non teneri vxori, si illa nullum notabile detrimentum accepit, vel si æquè commodè potest nubere, vt iidem DD. tradunt. Tunc enim non censetur in rebus pecunia æstimabilibus læsa. Neque parenti occisi, nisi forè sit heres, vel filius occisus illum alebat, & aliunde ei non sit prospectum. Quia alioquin non censetur in re sua læsus, ita vt damnum pecuniarium acceperit.

157
158
Si condoner. Dico Quarto, Si læsus interfectori omnia remittat, ad nihil tenebitur; sicut qui volentem interfecit. est communior sententia Doctorum, Bañes q.62. a.2. Dub.6. Soti, Salonijs, & aliorum sup. Ratio est, quia filius non fit iniuria per homicidam in bonis fortunæ, nisi quatenus læduntur in parente, contra ipsius voluntatem: ergo quando parens condonat omne damnum, nullum ius eis remanet. Sicut enim per eum ius acquirunt, ita etiam amittunt.

159 Nihilominus non rectè faciet læsus, si filijs valde egentibus, condonet occisori omnem restitutionem: valebit tamen in conscientia, nisi fortasse lege positua non permittatur ei nisi alicuius certæ portionis bonorum dispositio, v. g. tertiar, quartæ, vel quintæ: tunc enim non valet remissio, nisi iuxta hanc moderationem, vt quidam volunt. Alij tamen non addunt hanc limitationem, quia tale debitum, cum ab honestissimis viris plerumque condonari soleat, non videtur ceteri inter bona creditoris, de quibus loquuntur leges, portionem legitimam præscribentes, nemo enim cogitur huiusmodi actiones ex delicto vel iniuria nascentes in censu suo numerare.